

Pekka Haapakoski

Arbetarrörelsen i Finland

Finland var länge (och är delvis fortfarande) på många sätt ett unikum i Europa. Detta gäller inte minst den politiska scenen, inklusive arbetarrörelsen, där ett moskvatroget kommunistparti spelade stor roll från andra världskrigets slutskede och flera årtionden framåt. En viktig anledning till detta är närheten till och beroendet av Ryssland/Sovjetunionen som på olika sätt påverkat utvecklingen i Finland.

Fram till den ryska revolutionen 1917 var Finland en del av det tsaristiska Ryssland, efter att dess-förinnan ha varit Sveriges östra rikshalva i runt 600 år fram till 1809. Efter oktoberrevolutionen förklarade sig Finland självständigt (6 december 1917) och kort därefter (i slutet av januari 1918) bröt det ut ett klasskrig som den röda sidan förlorade efter drygt 4 månaders strider. Många av de finländska arbetarledarna flydde till Sovjetunionen efter nederlaget.

Det finländska kommunistpartiet bildades av exilfinländare i Sovjetunionen, där också huvuddelen av partiledningen befann sig under de första årtiondena (partiet var illegalt i Finland ända till slutet av andra världskriget). I Sovjetunionen drabbades det finländska kommunistpartiet av omfattande utrensningar av samma slag som det sovjetiska kommunistpartiet (många av de finländska kommunisterna i Sovjet var för ö också medlemmar i det sovjetiska kommunistpartiet).

Efter andra världskriget, där Finland utkämpade två krig mot Sovjetunionen, såg Moskva till att försäkra sig om ett stort politiskt och ekonomiskt inflytande i efterkrigstidens Finland och det finländska kommunistpartiet legaliserades och deltog även i flera regeringar (via fronten Folkdemokraterna).

Den följande texten består av två delar.

Den första är en översättning av en artikel som i slutet av 1973 skrevs för den brittiska vänstertidskriften *New Left Review* – ”Brezjnevismen i Finland”. Artikeln ger först en ganska kortfattad historisk bakgrund och koncentrerar sig sedan på den intressanta utvecklingen av det finländska kommunistpartiet från mitten av 1960-talet till 1974.

Den andra delen är en ”Efterskrift” som Pekka Haapakoski skrivit speciellt för marxistarkivet. Den tar vid där den föregående artikeln slutade och för historien ända fram till hösten 2012. Till skillnad från den föregående texten så tar författaren här även ganska utförligt upp socialdemokratins utveckling. Resultatet har blivit en mycket intressant och lärorik, men även sorglig historia om hur den radikala finländska arbetarrörelsen – i synnerhet den kommunistiska – urartade och förpassade sig själv till historiens skräphög (i detta avseende liknar utvecklingen i Finland den i Italien).

Lästips.

Pekka Haapakoski: [Finska klasskriget 1918](#)

Pekka Haapakoski: [Om Finland \(1970-86\)](#) – Artikelsamling som kompletterar texterna nedan

Bengt Matti: [Finlands kommunistiska parti](#) – Tecknar kommunistpartiets historia fram till 1965 med tyngdpunkten på tiden efter andra världskriget.

Juhani Paasivirta: [Arbetarrörelsen i Finland](#) – Behandlar perioden från bildandet av den finländska arbetarrörelsen (1800-talet) fram till slutet av 1948.

De 2 sistnämnda texterna kompletterar Haapakoskis artiklar.

Innehåll

Brezjnevismen i Finland.....	1
Efterskrift	16

Brezjnevismen i Finland

Finland uppvisar idag ett unikt spektakel inom den avancerade kapitalistiska världen av ett kommunistparti av masskaraktär som är uppdelat uppifrån och ner i två fientliga block på en halvt permanent basis. Under mer än sex år har den finländska kommunismen levt mitt i en institutionaliserad schism, men har ännu inte formellt splittrats – till skillnad från den grekiska eller spanska kommunismen. Samtidigt har Finland bevittnat den bisarra paradoxen av en ungdomsradikalisering som sedan 1968 har tagit formen av en elakartad brezjnevism – något okänt utanför Östersjökusterna. Lärdomarna av denna erfarenhet för att på internationell nivå typologisera nedbrytningen av den nutida kommunismen är viktiga för socialister överallt. För finländska marxister är ett kompromisslöst historiskt bokslut över hela det förflutna för den nationella arbetarklassens största parti en förutsättning för varje revolutionärt framsteg hemma. Denna artikel har något mer begränsad räckvidd, huvudsakligen analyserar den egenheterna och missbildningarna hos det Janus-fenomen som den dualistiska kommunismens har utvecklat under det senaste årtiondet. Men som inledning till en diskussion om den nuvarande situationen är det nödvändigt med viss rekapitulering av de viktigare faserna i det finländska kommunistpartiets tidigare erfarenheter.

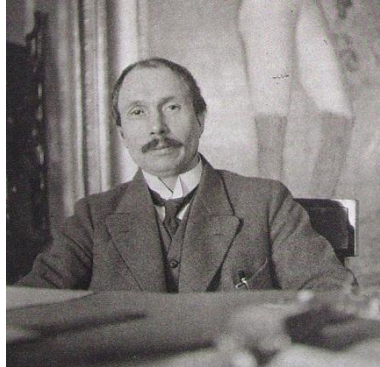
På Andra internationalens tid var den finländska arbetarrörelsen i siffror räknat starkast i Europa. Under det ryska imperiets sista decennier, där Finland utgjorde en underordnad provins, samlade den finländska socialdemokratin inte bara den fortfarande lilla inhemska arbetarklassen, utan också den mycket större massan av fattiga arrendatorer och lantarbetare på landsbygden, förtryckta av en landsbygdsregim som hade en hård halvfeodal karaktär. År 1907 vann det 80 av 200 platser i det första valet med allmän rösträtt, och 1916 fick det regelrätt majoritet i parlamentet, den första i hela världen som vanns av ett socialistiskt parti. Men i alla andra avseenden var Finlands socialdemokratiska parti SDP¹ ett typiskt Andra internationalen-parti med en formellt ”ortodox” marxistisk ideologi och ingen strategi utöver ett minimiprogram. Dess ideologiska nivå var mycket låg. Trots partiets formella deltagande i Zimmerwaldkonferensen under första världskriget, hade det minimal kännedom om den europeiska marxistiska vänsterns skrifter, inte heller kom de ytterst nära objektiva förbindelserna mellan de finländska och ryska revolutionerna både 1905-7 och 1917-18 att någonsin leda finländarna till aktivt samarbete med de ryska revolutionärerna (vilket polackerna gjorde), eller till att lära något av bolsjevikernas teori. Den praktiskt taget fullständiga avsaknaden av intellektuella i partiet var delvis ansvarig för detta: Den finländska intelligentsian var till sin överväldigande del genomsyrad av borgerlig nationalism. Men i avsaknad av en verklig tradition av revolutionär internationalism var det just till denna nationalism – som givetvis riktade sig mot den ryska tsarismen – som SDP anpassade sig till, vilket så sent som 1917 ledde till att partiet samarbetade med borgerliga partier i form av ministersocialism.

Detta år störtade oktoberrevolutionen plötsligt ut SDP i ett revolutionär tumult, medan det fortfarande vacklade mellan sin traditionella parlamentariska inriktning och en mäktig massrörelse underifrån, som snart spontant gav upphov till rödgardister enligt rysk modell. I januari 1918 utbröt inbördeskriget: en arbetarrepublik proklamerades i Helsingfors och i söder, medan godsägarnas och bourgeoisieins vitgardister mobiliserade i norr. Fyra månader senare hade kontrarevolutionen segrat – till stor del med hjälp av den tyska imperialismen, som sände en expedition under general von der Goltz över Finska viken för att angripa den bräckliga revolutionära staten i ryggen. Ledarna för arbetarrepubliken flydde till Ryssland, där de i slutet av 1918 grundade Finlands kommunistiska parti (FKP)². Under tiden utnyttjade den finländska borgarklassen den militära segern i inbördeskriget med stor politisk skicklighet och slughet. När dess tyska beskyddare föll samman i slutet av första världskriget tvingades den överge sina planer på en monarki i germansk stil. Men den stat över vilken den vita generalen Mannerheim nu blev riksförståndare var snart en fruktansvärd apparat i sig själv. Under hela det kommande decenniet upprätthöll den – utöver sin fasta armé – ett beväpnat civilgarde på 100 000 man. Under repressionen omedelbart efter inbördeskriget krävde avrättningar och fängelse 25 000 revolutionärs liv. Därefter dömdes med jämna mellanrum underjordiska militanter till långa fängelsestraff för ”förräderi”. Samtidigt var den finländska kapitalismens polisförtryck hårt, men

¹ Namnet på finska: *Suomen Sosialidemokraattinen Puolue*. – Red

² På finska: *Suomen kommunistinen puolue*, SKP – Red

medvetet selektivt: den undertryckte inte alla arbetarorganisationer som sådana, utan tillät försiktigt att det utvecklades en reformistisk socialdemokrati, samtidigt som den förföljde och förbjöd kommunismen. Viktigast av allt genomfördes en jordreform som skiljde de finländska småbönderna från arbetarrörelsen, genom att klippa av deras beroendeband till den jordägande klassen och de rika bönderna på landsbygden. Resultatet blev att landsbygdsmassornas lojalitet fångades upp av det borgerliga Agrarförbundet, och berövade den finländska socialismen dess politiska uppland på landsbygden.

Yrjö Sirola. FKP:s förste ordförande (1918-20)

Från Tredje perioden till Folkfronten

Under 20-talet förblev FKP:s ledarskap baserat i exil i Ryssland, medan partiet inne i Finland agerade genom olika frontorganisationer. Det lyckades vinna informell dominans över de finländska fackföreningarna, där dess industriella stridbarhet gav det en fördel över det socialdemokratiska partiet. Röstmässigt, å andra sidan, låg dess genomsnittliga resultat på cirka 9-13 procent av rösterna, långt under socialdemokratins siffror. Den stora depressionen 1929-30 förändrade dock plötsligt åter den politiska situationen i Finland. Just när Komintern 1928 proklamerade den ”tredje perioden”, och FKP riktade sin eld mot ”socialfascismen” i arbetarrörelsens led, började den finländska borgarklassen att våldsamt slå ned strejker och släppa lös en äkta landsbygdsfascism för att bryta ner de arbetandes motstånd mot en omorganisation av den kapitalistiska produktionen som den ekonomiska krisen tvingade fram. 1930 marscherade Lapporörelsens – den finländska varianten av en småborgerlig agrar fascism, som skapats av de nya och hårda sociala spänningarna på landsbygden – väpnade brigader till Helsingfors och krävde förbud mot all kommunistisk frontaktivitet, fängslandet av hemliga kommunistiska deputerade och upplösning av den kommunistiskt dominerade fackföreningsfederationen. När det utfört sin uppgift avvecklades Lappo-fenomenet av de konservativa regeringarna i början av 30-talet; men den förhårdade kapitalistiska stat som det hade bidragit till att skapa fanns kvar till slutet av andra världskriget. Det finländska debaclet var i själva verket den första större katastrofen för den tredje periodens politik i Europa. Istället för att dra några lärdomar av detta, skyllde Komintern hycklande – inte på de egna direktiven – utan på FKP:s underlåtenhet att i tid överge sin ”legala kretinism”.

Den politiska framgången för finländska bourgeoisins snabba paramilitära kraftåtgärder 1929-30 medförde att den finska kapitalismen lyckades få till stånd en förhållandevis snabb ekonomisk återhämtning från nedgången på 30-talet. Detta uppsving möjliggjorde i sin tur ett skifte från en hård förhögerpolitik till en center-vänster-inriktning på regeringsnivå, med inträdet av socialdemokraterna i 1936 års regeringskoalition. Det sönderslagna FKP, som efter att ha förnekat allvaret i fascismen när denna verkligen frodades i Finlands obygder under den tredje perioden, tvingades nu av Komintern att byta till folkfrontspolitik – mot faran för fascismen just när denna hade upphört vara av direkt betydelse i Finland. Appeller till socialdemokrater och borgerliga konstitutionalister om att enas mot hotet från fascismen var naturligtvis meningslöst när båda dessa nydöpta ”progressiva krafter” redan satt vid makten och inte hade för avsikt att lätta på förbudet mot FKP – för att inte tala om att samarbeta med det. Under tiden drabbades den finländska kommunismen i Sovjetunionen av en ännu dystrare tragedi än den hade lidit i Finland självt. Efter inbördeskriget 1918 hade tiotusentals finländska arbetare flytt till Ryssland och uttåget fortsatte även senare. Den finländska kommunismen var alltså en massrörelse i självaste Sovjetunionen, där inte bara FKP-ledningen utan en mycket talrik gräns- och exil-befolkning fanns. 1920 hade detta samfund beviljats upprätta en mycket självständig republik, den ”Karelska kommunen”, vid den finsk-sovjetiska gränsen. Den leddes av Edvard Gylling, en personlig vän till

Lenin, och var även under det första årtiondet av Stalins styre relativt obyråkratiserad. Men efter mordet på Kirov 1934 och inledningen av den stora terrorn började den nya partiledningen i Leningrad att utfärda olycksbådande fördömanden av den ”borgerliga nationalismen” i Karelen. 1935 avsattes republikens ledare, inklusive Gylling, och fängslades senare för ”spioneri”. Under 1936-7 förryskades sedan hela den Karelska kommunen och 20 000 finländska kommunister och andra emigranter deporterades till arbetsläger eller sköts. Hela ledningen för den finska kommunismen – som Dimitrov anklagade för ”omoral” – förintades, med det enda undantaget av Stalins medhjälpare Otto Ville Kuusinen.³ 1938 hade hela den första generationen finländska kommunister – utom de som satt i borgerliga fängelser i Finland – eliminerats. FKP:s kontinuitet som ett revolutionärt parti var definitivt brutet. Från och med 1937 frystes det ryska ekonomiska stödet till FKP i Finland, och under de kommande sju åren existerade partiet endast på papperet: från 1937 till 1944 upphörde FKP att fungera som ett verkligt politiskt parti i Finland. Det konsulterades inte av Stalin när Sovjetunionen förklarade krig mot Finland 1939, och inte heller blev det ens nominellt förknippat med Terijoki-regeringen som han kortvarigt skapade och sedan stängde som ett propagandakontor för Röda arméns framryckning, som fö inte inträffade. Inte ens efter att det andra världskriget hade brutit ut i Östersjöområdet, med den nazistiska attacken mot Ryssland 1941 – flankerad av den finländska regimens trupper i norr – förmådde FKP således bygga en motståndsrörelse som på något sätt var jämförbar med den i Frankrike, Italien eller Tjeckoslovakien. Extremt täta poliskontroller och den tyska militära närvaron i Finland, höll den kommunistiska aktiviteten inom snäva gränser, begränsade den väsentligen till spridda sabotageaktioner och (senare och mer effektivt) uppmaningar till desertering.

Edvard Otto Wilhelm Gylling porträtterad av Albert Engström

³ Av medlemmarna i 1935 års centralkommitté hamnade Edvard Gylling i fängelse, Hannes Mäkinen och Jukka Lehtosaari deporterades till fångläger 1937-8, Yrjö Sirola bröts ner under utrensningarna 1936, Antti Hyvönen uteslöts 1937 och Arvo Tuominen hoppade av till bourgeoisin utomlands 1939. Kuusinen var ofta i fara själv, men hans roll som en talesman för Komintern och hans fullständiga brist på intresse för hans partikamraters öde bidrog sannolikt till att rädda honom. *Tillägg av red:* Av de tre förstnämnda avrättades Gylling 1938 (se vidare artikeln [Edvard Gylling och hans familjs öden i Sovjetunionen/Ryssland](#), av Per-Erik Wentus), medan Mäkinen och Lehtosaari dog i fångläger (1938).

Efterkrigs krisen

Objektivt sett skapade den finländska arméns militära sammanbrott i slutet av 1944 en för-revolutionär situation i Finland, den mest akuta krisen för den borgerliga samhällsordningen sedan 1917-18. Den härskande klassen greps av fruktan, i något som den sedan dess alltid kallat ”Farans år” från 1944 till 1948. När freden undertecknades mellan Finland och Sovjetunionen ägde det rum en massiv kapitalflykt, avsevärd utvandring och utbredd hemlig lagring av vapen inför en inhemsk kraftmätning. Misskrediteringen av krigstidsregimen, där socialdemokraterna hade haft en framträdande roll, ledde till en enorm folklig vridning åt vänster. FKP fick 50 000 nya medlemmar fram till 1946, sektorer av SDP-folkvalda och -militanter gick över till kommunismen, medlemsantalet i fackföreningarna tredubblades, arbetarklasstrejker och demonstrationer ökade i antal och omfattning, i huvudstaden och i andra städer. FKP vann cirka 25 procent av rösterna i det första efterkrigsvalet och kontrollerade cirka en tredjedel av kabinettposterna i regeringen, inklusive inrikesministeriet. Inga brittiska eller amerikanska trupper fanns närvarande för att ge en extern garanti för den kapitalistiska ordningen, som i Frankrike eller Italien: tvärtom, en ”kontrollkommission” för genomförandet av fredsavtalet under ledning av ingen mindre än Zjdanov utövade rätten att direkt intervensera i Finland, medan en sovjetisk militärbas var stationerad vid Porkkala nära Helsingfors. Trots sin mycket svagare meritlista som ett motståndsrörelsens parti hade FKP efter andra världskriget således en mycket bättre politisk möjlighet att vinna makt än PCF eller PCI. Men dess egen politik uteslöt alla utsikter att utnyttja denna möjlighet. Denna politik var naturligtvis inte fastställd i Helsingfors eller ens i Moskva: den beslutades vid de stora auktionerna i Teheran och Jalta, där Finland – ur FKP:s synvinkel – hade placerats på ”rätt” sida av den internationella klyftan när det gällde inflytelsesfär, men på fel sida i fråga om samhällssystem.

FKP:s mål var således fastställda inom extremt snäva gränser, vars restriktioner visade sig vara självförgörande: Finlands fred och vänskap med Sovjetunionen, ”demokratisering” av det finländska samhället, samt ombyggnad av den finländska ekonomin för att lämna krigsskadestånd till Ryssland. För denna uppgift uppfann partiet en särskild organisatorisk struktur som inrymde en hel rad av demokratiska, mer demokratiska och allra mest demokratiska allierade: en sorts politisk maskeraddräkt som saknades hos de flesta andra europeiska kommunistpartier, kanske delvis med undantag av den grekiska. Detta kallades *Demokratiska Förbundet för Finlands Folk* (DFFF)⁴, som grundades 1944 på inrådan av Zjdanov. Den säregna strukturen hos denna organisation skulle senare bli en viktig orsak till finländska kommunismens efterföljande svårigheter. DFFF skulle vara en flerklassfront av alla dessa ”demokratiska” krafter – borgerliga eller socialistiska – som var villiga att arbeta för de omedelbara uppgifterna att skapa fred, demokrati och återuppbyggnad. Inga ”splittrande” socialistiska mål skulle tas upp i den. FKP:s hållning var att det företrädde arbetarklassen inom DFFF och alltsedan 1944 har det endast deltagit i val genom DFFF. Den nya apparaten var noga planerad. Dess inre centrum bestod av exilledare och underjordiska militanter från det gamla FKP (c:a 1500-2000 kadrer). Denna grupp tog alla väsentliga beslut, och överförde dem som en ”allmän linje” nedåt i organisationen. Den andra cirkeln i DFFF bestod av de c:a 50000 nya medlemmarna som hade anslutit sig till FKP 1944-6 – de flesta av dem oerfarna och utbildade – och utgjorde en politiskt och teoretiskt underlägsen massa som den inre cirkeln lätt kunde manipulera för att överföra FKP:s politik till fabriker och massorganisationerna. Den tredje cirkeln bestod av olika ungdoms-, kvinno- och studentorganisationer och lokala grenar av DFFF, som till stor del rekryterats från tidigare socialdemokrater eller andra socialister utanför FKP. De senare var naturligtvis förhindrade att utveckla en egen politisk profil, eftersom FKP inte ville ha några reformistiska konkurrenter inom sin egen ”demokratiska front”: således förblev dessa element länge färglösa bihang till DFFF. Men redan från första början var det uppenbart att hela det system på vilket DFFF uppfördes absurt och omöjligt, ty trots FKP:s förhoppningar, umgicks aldrig några ”borgerligt demokratiska” krafter någonsin med tanken på att gå med i DFFF, som förblev en front mellan stalinister och vänsterreformister, kontrollerad av de förra. (Under trycket av senare händelser skulle både den ”andra klassens” kommunister och de ”partilösa” socialisterna i DFFF förvärva egna politiska åsikter i en sådan utsträckning att FKP småningom kom att bli en trollkarlens lärling inom sin egen skapelse). För närvarande var dock DFFF ett lydigt, men inte särskilt framgångsrikt instrument för en kommunistisk expansion på den politiska arenan.

⁴ På finska: *Suomen Kansan Demokraattinen Liitto*, SKDL. På svenska ofta kallat ”Folkdemokraterna” – *Red*

Valaffisch från DFFF

Den finländska borgarklassen och dess socialdemokratiska allierade visade mycket större skicklighet och snabbhet i den nya situationen, och utmanövrerade snart FKP helt och hållet. Kommunisternas deltagande i ”återuppbyggnads”-regeringarna 1945-8 urholkade FKP:s trovärdighet inom arbetarklassen, eftersom syftet med koalitionsregeringarna under denna period var att återställa den finska kapitalismen till funktionsdugligt skick – en målsättning som endast kunde uppnås på bekostnad av proletariatet. 1945 bröts en järnvägsstrejk med hjälp av väpnade styrkor, och en lantarbetarstrejk krossades under nästa år. 1946 frystes lönerna, medan FKP-militer agerade som ekonomiska ”piskor” för högre produktion i fabriker, för att säkerställa en snabb betalning av skadestånden till Sovjetunionen. 1947 återfick socialdemokraterna kontrollen av fackföreningsfederationen, och Zhdanov-kommissionen lämnade landet. Sedan utnyttjade den finländska högern det kommunistiska maktövertagandet i Tjeckoslovakien våren 1948 för att igångsätta en massiv propagandakampanj mot FKP, och i en krisatmosfär vred bourgeoisin inrikesministeriet ur FKP:s händer genom ett vältajmat armé-ingripande. Två månader senare drabbades partiet av ett stort bakslag i valet, och kastades ut ur regeringen. Kommunistiska försök att 1949 reagera genom att starta en våldsam strejkvåg undertrycktes kraftfullt – vilket samtidigt skedde i Frankrike och Italien när en liknande taktik användes för att skyla liknande nederlag.

Från isolering till förnyat deltagande i regeringen

Under nästan 20 år efter att det 1948 uteslöts från regeringen, förblev FKP isolerat i Finland – ett lagligt parti med en stabil social bas, som krävde ett klassarbete vars hypotetiska partners vägrade att ha något att göra med det. Medan landet styrdes av en rad agrara och socialdemokratiska koalitioner, retirerade FKP till en inåtvänd subkultur av stalinistiska hallucinationer som var mer eller mindre det obligatoriska ödet för det flesta västerländska kommunistpartierna under de kalla krigsåren – man organiserade banketter för sina ledares födelsedagar, och imiterade de östeuropeiska skenrättegångarna med sina egna miniutrensningar. Avstaliniseringen i Ryssland och Chrusjtjovs hemliga tal hade liten omedelbar effekt inom det finländska partiets noggrant bevakade portaler. Undertryckandet av den ungerska revolten återförenade i själva verket medlemskapet i stället för att splittra det (så intensivt var godkännandet av den sovjetiska interventionen i Budapest att det, efter nyheten om att Nagy-Maléter hade avrättats, faktiskt reviderade sin traditionella fientlighet mot dödsstraff i Finland, ett arv från sina liberala kampanjer under 1930-talet). Det var inte förrän i början av 1960-talet som några tecken på ”demokratisering” blev synliga inom den finländska kommunismen. De blev först betydande vid en tidpunkt då den finländska högern och socialdemokratin överskridit gränserna för Sovjetunionens tolerans genom att försöka störta center- eller agrarpolitikern Kekkonen från presidentskapet, där han hade symboliserat en utrikespolitik som var anpassad till Sovjetunionen. Misslyckandet för detta försök vid 1961 års presidentval, där FKP högljutt stödde Kekkonen tillsammans med

Agrarförbundet, fick SDP att ompröva sina kalla krigspositioner. Från 1961 till 1964, blev DFFF samtidigt gradvis basen för en rörelse att ”förnya” FKP genom att kasta av sig de värsta arven från stalinismen, tillåta större intern debatt och främja en ”nationell väg till socialismen” av en mer Togliattliknande sort. I januari 1966 lyckades till slut ett heterogent block av reformatörer erövra ledningen för FKP. Vid denna tid stod också den finska huvudstaden inför nya och allvarliga problem. Ty priset för den långa dominans som den agrara delen av borgarklassen hade haft i successiva koalitioner som dominerades av Centern hade blivit en farlig industriell eftersläpning. Moderniseringen och utbyggnaden av den finländska industrin krävde nu ett nytt och mer dynamiskt politiskt ledarskap, med en större auktoritet inom arbetarklassen. Liberaliseringen av FKP var således vältajmat. I april 1966 accepterades åter DFFF i regeringen, efter nästan två årtionden i ödemarken, som en partner i en folkfrontsregering med SDP och Centern.

Karaktern hos Folkfronten som styrde Finland från 1966 till 1971 har tidigare bra beskrivits i *New Left Review*.⁵ Här räcker det att kortfattat summera balansräkningen av denna femårsperiod. DFFF:s roll var hela tiden långt mer begränsad än i efterkrigstidens återuppbyggnadsregeringar: det innehade aldrig några viktiga ministerier. Den nya folkfrontens politiska funktion var också mycket annorlunda än under perioden 1944-8. Den hade inte skapats mitt under en djup social och ekonomisk kris och bred massradikalisering. Tvärtom var syftet att föregripa en sådan kris genom att tvinga igenom snabba strukturförändringar på bekostnad av arbetarna, i ett skede då proletarietets aktivitet fortfarande befann sig på en låg nivå. Det andra målet var att ”testa” förmågan hos ett förnyat kommunistparti att delta i förvaltningen av en modern kapitalistisk ekonomi. Båda målsättningarna lyckades endast delvis. Folkfrontsregimerna genomdrev drastiska åtgärder för strukturella förändringar inom ekonomin, inklusive genom att tvinga på fackföreningarna en inkomstpolic, men på längre sikt kunde de inte förhindra våldsamma reaktioner från arbetarklassen i form av tumultartade strejker, som nådde en ny topp under 1971. Inte heller visade erfarenheten att hela FKP som sådant kunde förväntas ”följa spelets regler”, ty upproriskheten hos dess proletära bas, tillsammans med fraktionella oenigheter inom partiet, framkallade en våldsam kris i FKP som tillfälligt avslutade dess användbarhet som juniorpartner i regeringen. Avlägsnandet av FKP från regeringen i början av 1971 motiverades även av den finländska borgarklassens beslutsamhet att nå en handelspakt med EEC – en central ambition hos det lokala kapitalet som slutligen uppnåddes, efter många diplomatiska växlingar på grund av sovjetiska farhågor, i slutet av 1973

Splittringen i FKP

Det är effekten av dessa händelser inom FKP som främst intresserar oss här. I början av Folkfrontserfarenheten 1966 tog de flesta bedömare för givet att ”eftertruppsklicker” av förhårdade stalinister definitivt hade förlorat makten i FKP, och i bästa fall skulle dröja kvar som en maktlös enklav i det parti som de en gång hade kontrollerat. Denna bedömning visade sig snart vara gravt felaktig. Den nya minoriteten började omedelbart organisera en hemlig opposition, och eftersom den kontrollerade några viktiga distriktsledningar och som veteraner besatt konspiratorisk skicklighet, hade den redan 1968 skapat ett starkt och disciplinerat nationellt nätverk. Sedan undertecknades den första överenskommelsen om inkomstpolic, och några månader senare rullade Warszawapaktens stridsvagnar in i Prag. Minoriteten tillgrep den möjlighet som dessa händelser tillhandahöll för att attackera majoriteten för att förråda både ”arbetarklassen” (genom att acceptera en inkomstpolic i Finland) och den ”proletära internationalismen” (genom att förkasta den sovjetiska invasionen av Tjeckoslovakien). Kampanjen på dessa teman medförde att minoriteten växte snabbt och snart lanserade de offentligt en rikstidning. FKP-majoriteten reagerade ilsket och bombarderade minoriteten vid partikongressen vintern 1969 med en mycket tung attack. Oppositionen svarade genom att marschera ut och bilda en ”nationell rådgivande kommunistgrupp” och hotade att splittra partiet. Förbluffad av oppositionens styrka och utsatta för intensiva sovjetiska påtryckningar, kompromissade ledarskapet, och vintern 1970 återförenades partiet formellt genom att ge respektive sida en proportionell representation i de ledande organen. Denna kompromiss var relativt fördelaktig för minoriteten, och förnyades vid partikongressen 1972. Men trots dessa formella överenskommelser vid toppmötet, har sönderfallsprocessen inom partiet hela tiden fortsatt och fördjupats. Denna förödande kamp har lett till en situation där två

⁵ Se Pertti Hynynen, ‘The Popular Front in Finland’, *NLR* 57, September–oktober 1969 [Artikeln publicerades i svensk översättning i *Zenit* 14-1969 och finns återgiven på marxistarkivet: [Folkfronten i Finland](#)]

parallella organisationer nu samexisterar på alla nivåer, och de högljutt fientliga fraktionerna använder allt mer extrema metoder mot varandra. I själva verket kan man tala om två separata politiska hus, som bara är förbundna med ett gemensamt tak. Det finns mycket få gemensamma partiavdelningar kvar, varje sida har typiskt rensat de avdelningar den kontrollerar från sina motståndare. Den snabba tillväxten av den brezjnevitiska minoriteten inträffade mellan 1968 och 1972. Sedan dess har läget i FKP i viss utsträckning stabiliserats, och trots Rysslands stöd till minoriteten så har FKP-majoriteten återfått självförtroendet och åter börjat inta en hårdare attityd mot minoriteten. Denna tendens har förstärkts genom tillväxten av ”vänstersocialistiska” inslag i DFFF. Dess ledare har ofta intagit en hårdare linje gentemot FKP-minoriteten än FKP-majoriteten, och under fraktionsstriden har dess prestige och självkänsla ökat kraftigt. Några av dem har uppenbarligen ännu högre mål – att helt och hållet avveckla FKP. Den finländska stalinismens sönderfall har således varit en mycket flerdimensionell process. Dess slutresultat kan bli en radikal minskning av det kommunistiska inflytandet till fördel för socialdemokratin, och dennas tillfälliga hegemoni över arbetarrörelsen i Finland.

Förbindelserna med den sovjetiska kommunismen

De stora tvistefrågorna under det långa, bittra och fruktlösa utnötningskriget i FKP gällde (1) förbindelserna med Sovjetunionen, (2) uppfattningar om den interna demokratin, (3) uppfattningar om staten och ”vägen till socialismen”; och (4) inställningar till externa allierade. Den första frågan är den mest grundläggande. Av geografiska skäl har den finländska kommunismens band till Sovjetunionen, trots förändrade förutsättningar, varit närmare och mer emotionella än de flesta andra västerländska kommunistpartiernas. Så även det ytterst milda fördömandet av invasionen av Tjeckoslovakien (som ett ”misstag”) från FKP-majoriteten representerade en traumatisk brytning med partiets traditioner och orsakade en indignerad reaktion från en stor del av medlemmarna. Dessa såg en ”kontrarevolution” i arbete både i Budapest 1956 och i Prag 1968, och reste den obekväma frågan: varför hade partiet nu fördömt det som det hade godkänt ett årtionde tidigare? Den objektiva anledningen till förändringen är naturligtvis inget mysterium. Trots sitt ursprung i sovjetiska utrikespolitiska överväganden i 1944 kunde DFFF inte i all oändlighet fortsätta att fungera som en direkt representant för ryska intressen i Finland, eftersom det finländska borgerliga samhället ju var den miljö där DFFF måste verka, och för att bli en verkligt acceptabelt partner i regeringen, måste det ta till sig en del borgerliga normer, även när dessa stod i strid med sovjetiska intressen. Ockupationen av Tjeckoslovakien var alltså ett slags ”slutligt tillförlitlighetstest” av FKP:s karaktär som ett autentiskt ”finländskt” parti.⁶ Många av vänstersocialisterna i DFFF hade naturligtvis inga betänkligheter att använda ett mycket mer kraftfullt språk än FKP:s ledare om den sovjetiska invasionen av Tjeckoslovakien, eftersom de hade mindre historiska hämskor i frågan.

För att komma till rätta med konsekvenserna av sin ockupation av Tjeckoslovakien inledde Sovjetunionen en omfattande ideologisk kampanj mot de ”marxism-leninismens dubbla avvikelser”, som representerades av ”höger och vänster”-revisionister som konspirerade tillsammans inom den internationella arbetarrörelsen. Denna motattack var särskilt kraftig i Finland, där Sovjetunionen var van vid att räkna ledande delar av den lokala bourgeoisien till sina vänner, och där förlusten av sitt ” eget ” parti därför var oacceptabelt. Men kanske just på grund av detta agerade SUKP (Sovjetunionens kommunistiska parti) inte mot det finländska KP med samma hänsynslöshet som det gjorde mot de grekiska eller spanska kommunistpartierna. Det försökte inte omedelbart åstadkomma en pro-rysk splittring, utan försökte från början rätta in hela DFFF-FKP i ledet med hjälp av hårda korridor-påtryckningar. Vid första anblicken kan denna taktik verka ha fungerat ganska bra. Ty efter 1969 uppstod inga nya avvikelser i internationella frågor, och FKP-ledningen hade – utan att återkalla sitt fördömande av själva invasionen – inga svårigheter att acceptera Warszawapaktmakternas efterföljande ”normalisering” av Tjeckoslovakien. I allmänhet har man försökt ignorera de ”socialistiska länderna” mindre bekväma aspekter av och koncentrera sig på de lugnande utsikterna för ”fred och säkerhet” i Europa sedan slutet av 60-talet. Men brezjevismens avskyvärda sidor i Sovjetunionen har inte försvunnit, och trycket från SUKP (och FKP-minoriteten) har inte minskat. Resultatet har blivit att FKP-majoriteten nu mer eller mindre har avstått från alla offentliga uttryck för missnöje med Sovjet-

⁶ De borgerliga partierna var naturligtvis oroade över invasionen av Tjeckoslovakien på grund av dess möjliga konsekvenser för Finland. Men när väl episoden var över, och ryska försäkringar hade mottagits, hade de inget behov av att gå in på frågan, och släppte den redan innan FKP-DFFF självt gjorde det.

unionen, även i den begränsade mening som det franska kommunistpartiet ibland gör det. I själva verket har det gått så långt att det prisat Jakir-Krassin-skenrättegångarna och repressalierna mot Solzjenitsyn. Men betydelsen av denna uppenbara reträtt från skönmålande kritik till okritiskt lovtal bör inte överskattas. För faktum är att den finländska borgarklassen bryr sig föga om polisförtrycket av oliktankande inom Sovjetunionen, och har hållit tyst om det själv. FKP-DFFF-majoriteten är i grunden mycket mer bunden till arbetarbyråkratin och borgerliga myndigheter i det finländska samhället än minoriteten, så varje ny stor intressekonflikt mellan Finland och Sovjetunionen kommer sannolikt att åter ge upphov till vacklan och ”anti-sovjetiska” attityder inom DFFF. Detta klargjordes genom hur FKP-majoriteten uppträdde under och efter kampanjen för att blockera den finländska handelspakten med EEC – ett centralt mål för sovjetiskt motstånd. Efter att till en början ha deltagit i rörelsen, accepterade de flesta pakten efter den undertecknats, medan minoriteten har fortsatt att kräva att den ska rivas upp. Bland ”vänstersocialisterna” i DFFF är drivkrafterna att föra en mer oberoende politik mycket starkare än bland majoritetskommunisterna. Om den ”kontrollerade konflikten” i FKP skulle förvärras till en definitiv splittring, skulle detta mycket väl kunna leda till att DFFF:s osäkra band till Sovjetunionen helt skulle brytas.

Den brezjnevitiska oppositionen i FKP representerar däremot den gamla typen av 200 procents lojalitet till Sovjetunionen, som alla västerländska kommunistpartierna praktiserade på Stalins tid. Den har satsat allt på Moskva och hävdar sedan de tjeckiska händelserna att dess ståndpunkter har den ”världskommunistiska rörelsens” stöd. Men detta stöd har inte förmått ge minoriteten tillbaka makten i FKP. Resultatet har blivit en viss desperation i en del av dess åtgärder och uttalanden. Den har ofta försökt vinna mark genom att vara mer katolsk än självaste påven. Således använder den generiska citat från Breznev eller uttalanden från den sovjetiska pressen för att bevisa FKP-majoritetens ”ruttna revisionismen” eller ”förräderi mot den proletära internationalismen”, medan SUKP själv noga undvikit öppna angrepp på majoriteten som sådan. Manövrar av denna typ har alltså i praktiken slagit tillbaka på minoriteten. En annan form av hyper-aggressivitet har varit att den, till skillnad från de flesta västerländska kommunistpartierna som vänder bort blicken från det ”socialistiska lägret” mer dystra aspekter, haft en tendens att koncentrera sig på dessa som de centrala frågorna i sin politiska agitation. Således har dess press outröttligt prisat ”de socialistiska ländernas broderliga hjälp till Tjeckoslovakien” årtal efter alla andra strömningar i det finländska politiska livet glömt hela saken. Den tog upp ockupationen på varje massmöte, gjorde inställningen till denna till ”ett grundläggande kriterium för internationalismen” på i stort sett samma sätt som små maoistiska grupper på andra håll betraktar frågan om Stalin som ”det grundläggande klasskriteriet”. Trots sitt uttalade motstånd mot FKP-majoritetens finländska nationalism, utnyttjar minoriteten själv samtidigt kraftfullt den finländska chauvinismen när det passar Sovjetunionens intressen: kampen mot EEC-handelspakten blev därmed en episk kamp för att ”försvara Finlands självständighet” mot ”främmande ekonomisk intervention”, och överträffade därvid majoriteten i sin borgerliga nationalism.⁷ I större internationella frågor har den brezjnevitiska minoriteten också varit en super-trogen anhängare av SUKP:s linje, även i sådana smärtsamma frågor som det ursprungliga ryska stödet för Nixon i Watergate-skandalen.

Frågan om intern demokrati

Det råder inget tvivel om att den inre partidemokratin var en mycket viktig fråga under den ursprungliga kampen inom FKP under 1960-1966. För det subjektiva medvetandet hos dessa partikadrer som slutligen störtade det ultra-byråkratiska koteri som hade styrt FKP sedan kriget var detta verkligen den centrala frågan. Det fanns en verklig och vitt utbredd motvilja mot de kamarillafasoner som kännetecknade den tidigare oligarkin i partiet, dess ständiga manipulation av alla konferenser och församlingar i förväg, dess inkvisitoriska uppdelning av kadrer i pålitliga och opålitliga grupper, dess monolitiska undertryckande av alla ”avvikande” åsikter, och dess uppförande av en mini-kult kring sina egna personer. Uppkomsten av ”vänstersocialistiska” idéer i DFFF gav också en kraftig impuls till demokratisering i FKP, vilket i sig naturligtvis var ett positivt fenomen. Segern för de nya krafterna 1966 ledde till en mycket friare atmosfär i partiets inre liv och stimulerade under en tid dess kadrer både i den politiska debatten och i det organisatoriska arbetet. Men uppfattningen om demokratisering

⁷ Under en typisk nyligen inträffad episod, fördömde minoriteten högljutt en affisch från pro-majoritetsstudenter som visade en finsk flagga som skiftade i rött, som ”ovärdigt kommunist” och en ”förolämpning mot vårt nationella emblem”.

som rådde i denna fas var snarare liberal än socialistisk till sin karaktär. Det fanns ingen leninistisk betoning på det oupplösliga bandet inom varje revolutionärt parti, mellan den interna demokratin och medlemmarnas personlig deltagande i varje aspekt av partiets arbete, än mindre en hög grad av teoretisk och politisk skolning av dess kadrer. Den nya majoriteten hade ingen klar uppfattning om vilka institutionella former som borde ersätta den gamla byråkratiska centralismen. Den tillät bara mycket mer mångfald i partiets liv och släppte ytterligare efter på medlemskapskriterierna. Resultatet blev en mycket ojämn kvalitet och aktivitet bland kadern, vilket gav den naturliga myllan för en ny tillväxt av byråkratismen.

”Demokratiseringen” av FKP ledde således inte till någon varaktig förbättring av basens faktiska politiska deltagande. Diskussionerna inom partiet dog så småningom bort efter vaktavlösningen 1966, och de nya ledarna satte sig tillrätta för att styra över ett parti med en relativt passiv medlemskår. Mycket värre, ur deras synvinkel, var det faktum att den nya minoriteten snart utvecklades till den mest aktiva delen i partiet. När minoriteten fick sitt stora genombrott 1968 och snabbt rekryterade därefter började det nya ledarskapet således i sin tur använda byråkratiskt förtryck mot minoriteten, av en typ som kom att bli mycket lik den som användes före 1966. Det faktum att minoriteten inte totalt undertrycktes, vilket alltid skedde innan 1966 – berodde mindre på ”toleransen” hos den nuvarande majoriteten än på ständiga sovjetiska påtryckningar för att skydda den. Majoriteten i FKP har dock genomfört utrensningar i de flesta av de organisationer som står under dess kontroll, systematiskt hållit tillbaka inflödet av minoritetsvänliga element i partiet, manipulerat lokala majoriteter för sig själv med hjälp av pappersmedlemmar eller överföring av ytterligare styrkor från andra avdelningar o s v. Minoriteten har kopierat dessa metoder på sin sida – uteslutit anhängare av majoriteten från organisationer under dess kontroll, riggat val och på förhand valt ut deltagare i församlingar. Fysiskt våld och användning av inre partistrejker⁸ anses av båda lägren som legitima metoder för att lösa tvister mellan politiska tendenser inom vänstern. Båda fraktionerna har visat sig beredda att tillgripa alla medel som de anser vara nödvändiga i duellen mellan dem.

Frågan om staten

Under perioden 1960-1966 framställde sig den gamla FKP-ledningen som förkämpe för leninismen mot den framväxande oppositionens reformism. Men naturligtvis fanns det en mycket mer relevant historisk parallell: konflikten mellan tendenserna som inspirerades av Kautsky och Bernstein inom den tyska socialdemokratin före första världskriget. Men i fallet med FKP dolde veteranoligarkernas verbala ortodoxi en mycket mer dekadent praxis och konservativ politisk bas än det ”ortodoxa” centrum i den tyska SPD någonsin uppvisade. Å andra sidan var FKP-förnyarnas målsättning i huvudsak att modernisera och harmonisera FKP:s teori med sin långa tradition av reformistisk praktik. Från och med 1968 blev utmanades dock dessa ideologiska ståndpunkter i sin tur av den nya brezjnevitiska minoriteten. Verbalt höll denna minoritet fast vid tanken att den finländska staten – som majoriteten utan omsvep betecknade som ”demokratisk” – var ”borgerlig” och så småningom borde ”störtsas”. Men i grund och botten upprepade minoriteten bara den innehållslösa ny-revisionistiska teorin om ”statsmonopolkapitalism” för användning i Finland. Enligt denna är den finländska staten för närvarande en direkt agent för de toppmonopolistiska kretsarna i landet (de ”20 familjerna”). Detta onaturliga band mellan staten och monopolen kan dock brytas genom att bygga en ”bred demokratisk front” som kombinerar den parlamentariska kampen med massaktivitet utanför parlamentet, tills det slutligen skapar en ”avancerad demokrati” – som sedan isolerar monopolen, och vrider staten ur dess händer. (Det rör sig ju när allt kommer omkring bara om 20 familjer, så varför inte?). Under ett ospecificerat framtida historiskt stadium, kan därefter störtandet av kapitalismen själv komma på dagordningen – eventuellt genom ett våldsamt avskaffande av den gamla statsapparaten. FKP-majoriteten hänger sig inte åt något sådant färdiggjort system, men instämmer i allmänhet om det första steget i den process som minoriteten föreställer sig: när det gäller den andra etappen, ser den inget behov av våld eller att störta staten. För den smälter de båda stadierna ihop till en enhetlig process av demokratisering som leder till socialismen, utan obehagliga omvälvningar. Denna öppet socialdemokratiska teori är naturligtvis mer logisk än minoritetens fantasier, för om ”avancerad demokrati” kan uppnås och den nuvarande staten

⁸ I två fall hade tidningar med pro-majoritetsredaktioner som kontrolleras av minoritetsdominerade distriktsorganisationer strejkat mot beslut från de senare. I det första fallet ledde detta till nedläggning av tidningen, i det andra till att hela distriktsledningen uteslöts.

”tas över” av denna, varför skulle då finnas något behov av en efterföljande våldsam omvälvning eller förstörelse av denna stat? FKP-minoriteten svarar oftast vagt att detta måste ske, eftersom Lenin sade det. Dess ståndpunkt leder oundvikligen till oöverstigliga dilemman när den ska kommentera konkreta situationer på andra håll i världen, där frågan om den borgerliga statsmakten verkligen ställs under den faktiska klasskampen. Således upphöjde minoriteten (liksom majoriteten) den chilenska UP-regeringens⁹ politik som en modell för den ”riktiga” strategin, tills sanningens ögonblick kom i september 1973. Efter katastrofen kunde ”leninisterna” i minoriteten i stort sett bara vrida sina händer och dölja UP-strategins bankrutt bakom en opolitisk sorg för UP-ledarna. Om de någonsin nämner något politiskt perspektiv för Chile efter kuppen, så är det samma slags klassamarbete som tidigare, försett med några platoniska hänvisningar till ”väpnat motstånd vid behov”.¹⁰ Majoritetens facit är i huvudsak mycket likt, förutom att den inte bryr sig om att använda pseudo-marxistiska fraser för att dölja sin övergripande reformistiska analys. Den accepterar internationell status quo utan att försöka ta itu med sisyfosarbetet att översätta detta till oklanderligt ”revolutionär” svada.

Båda tendenserna inom FKP delar en grundläggande analys av behovet av en flerklassers ”demokratisk front”. Men medan minoriteten anser att DFFF bör förbli en opolitisk fasad, utan egen identitet, ser majoriteten och dess vänstersocialistiska allierade DFFF som en bred samling av ”socialistiska krafter”, där FKP som sådant träder mer och mer i bakgrunden, vilket gör det möjligt för DFFF att framstå som en verklig representant för hela den ”socialistiska vänstern” i Finland. Minoriteten bekämpar bittert denna trend och slungar hela tiden anklagelser mot ”arbetarförtruppens likvidatorer” och mot dem som försöker förstöra DFFF som en organisation av alla demokratiska krafter. Denna hopplöst förvirrade och meningslösa tvist är kanske ett sista bevis på bankrutten för efterkrigstidens frontpolitik i Finland. Blandningen av stalinistiska, brezjnevitiska och nyreformistiska strömningar i DFFF sönderfaller snabbt och ingen av de rivaliserande parollerna ”demokrati” eller ”socialism” kan sannolikt hålla ihop dem särskilt längre.

Utanför själva DFFF föreställer sig minoriteten en flerklassers ”demokratisk” front som omfattar kapitalistiska partier, inte ens som en tillfällig taktisk allians, utan som en långsiktig strategisk målsättning. Naturligtvis har dess utvalda allierade inte den minsta avsikt att spela den roll som de utsetts till i detta scenario. Minoriteten svarar vanligtvis med råa personliga angrepp på reaktionära individer, när dessa visar sig obenägna att uppfylla ”sina demokratiska uppgifter”. Eftersom klasslinjer inte har någon betydelse inom det ”demokratiska blocket”, finner FKP-minoriteten sig ibland själv tillsammans med det borgerliga Centerpartiet i vissa frågor, mot de rivaliserande tendenserna inom arbetarrörelsen – SDP och FKP-DFFF-majoriteten. Ibland har man tillgripit ”masspåtryckningar” för ”demokratiska krav”, såsom högre löner eller ”universitetsreformen”, men långt ifrån att övertala motvilliga allierade till mer kraftfull samverkan mot dessa mål, har sådana kampanjer hittills i själva verket oftast lett till ett snabbt sammanbrott för det ”demokratiska samarbetet”, som sammanbrottet för Folkfronten själv 1971. Faktum är att de förmodade ”parterna” i ett demokratiskt block – SDP och Centern – i dag är den finländska kapitalismen ledande politiska väktare och så länge massrörelser av t o m ekonomisk eller reformistisk karaktär äventyrar den ekonomiska jämvikten, kan inga krafter som stöder sådana rörelser accepteras som potentiella kollegor. Således har FKP-minoriteten själv placerat sig i ett omöjligt läge. Den satsar hela sin framtid på en ”demokratisk allians”, men dess egen uppfattning om sin roll i denna allians gör den i praktiken outhärdlig för dess förmodade allierade, och kommer otvivelaktigt att sluta med att den isoleras som en relativt liten sekt i ett hörn av ett kapitalistiskt samhälle, bortom vilket den inte kan se.

Även här är FKP-DFFF-majoriteten mer logisk. Under Folkfrontsregimen 1966-1971, förstod den det nödvändiga sambandet mellan regeringskabinettet i en regering som genomdriver en inkomstpolitik, och återhållsamhet på gräsrotsnivå vad gäller sina militanternas och anhängares löneanspråk. Den betonade uttryckligen att om dess kompanjoner i regeringen inte accepterade vissa åtgärder eller viss politik, bör dessa sopas under mattan. Det var den snabba tillväxten av FKP-minoriteten efter 1968 som så småningom tvingade majoriteten att använda ett något militantare språk för att återvinna för-

⁹ UP står för *Unidad Popular*, Folkunionen, dvs folkfronten i Chile

¹⁰ Denna klausul är mycket svag för minoriteten. När en av vänstersocialisterna i DFFF kommenterade att kontrarevolutionen i Chile hade kastat tvivel på möjligheten av en fredlig väg till socialism i Latinamerika, attackerade minoriteten omedelbart honom och förklarade att militärkuppen inte hade gjort något sådant.

troendet från den egna basen. Det oundvikliga resultatet blev att FKP-DFFF uteslöts från koalitionen 1971. Sedan dess har majoriteten isolerats från sina tidigare allierade, men bereder väg för ett förnyat samarbete med dem, när de egna interna problemen ”(minoriteten) har reglerats. Dess agerande efter undertecknandet av handelspakten med EEC var en ny signal om sin ”ansvarsfullhet” till SDP, som den – i motsats till minoriteten – ser som sin främsta naturliga partner i namn av en reformistisk vänsterenhet. En slutlig uppgörelse inom FKP-DFFF kan bana väg tillbaka på scenen för majoriteten. Men det kommer att bli ett parti som är fullt medvetet om sin roll som en mindre partner i en borgerlig regering, och som en vänstersvans till socialdemokratin i en arbetarrörelse som leds av den senare.

Brezjnevism och proletär radikalisering

I ett internationellt perspektiv har den mest sällsamma aspekten av den finländska kommunismen under det senaste årtiondet inte varit så mycket upplösningen av dess enhet, som det faktum att den brezjnevistiska sektorn under denna upplösning faktiskt har kunnat fånga upp det samhällsfenomen som ofta kallas den ”nya radikaleringen”, men att det politiska uppsvinget bland unga arbetare och studenter, löntagare och intellektuella som ägt rum i hela den utvecklade kapitalistiska världen sedan 1968. På själva sin natur är denna enastående seger dömd att gå förlorad: men det är just dess ”onaturliga” och unika karaktär som motiverar en viss analys.

Före 1968 bestod FKP:s bas inom arbetarklassen av cirka 50 000 medlemmar – den överväldigande majoriteten av partiet, som alltid har varit grundmurat proletärt till sin sociala sammansättning. En liten kärna av äldre arbetare från den underjordiska perioden hade ärvt en total och blind hängivenhet till Sovjetunionen, och lojalitet till en ”järnhård” partidisciplin. Den långt talrikare massan av efterkrigstidens medlemmar, betraktade å andra sidan Sovjetunionen som en allierad, men inte som en gudom, och de hade blivit mycket bångstyriga under den oacceptabla byråkratiska regimen inne i FKP. Det var denna kadern som ivrigt stödde 1960-1964 års förnyare och säkerställde deras majoritet 1966. Basen för den nya minoriteten, som uppstod i opposition mot ”förnyelsen”, var ursprungligen begränsad till de äldre partimedlemmarna, som var missnöjda med dess ”anti-sovjetiska” kurs.

Men så kom året 1968 emellan. FKP-majoriteten var vid det här laget integrerad i en regering som hade infört ett lönestopp, just när de första tecknen på en radikalisering bland ungdomen började dyka upp i Finland. I synnerhet unga arbetare väcktes till kamp av det ekonomiska angreppet mot deras levnadsstandard, och när de sökte efter ett politiskt alternativ till Folkfrontsregimen, var FKP-minoriteten den enda kraft som tycktes ”tala fabrikenas språk”. Resultatet blev en plötslig och snabb tillströmning av unga nykomlingar till den brezjnevistiska oppositionens led inom den finländska kommunismen under åren 1968-1971. FKP-minoriteten fångade upp lejonparten av nya radikaliserade arbetare, vilka i de flesta av dagens västländer är med i grupper som tillhör den revolutionära vänstern, eller i militanta fackföreningar. Finland hade varken upplevt något ”Franskt maj” eller någon italiensk ”het höst”, vilket skulle ha bringat i dagen högre mål och kampformer än de traditionella industriella lönekraven. I detta sammanhang är det viktigt att betona att mörkläggningen i media av information om omfattningen på och nyheterna i de västeuropeiska arbetarnas uppror, och andra ”känsliga” internationella frågor, är nästan lika total i Finland som i självaste Sovjetblocket. Därför var det just i och efter det berömda året 1968 som radikaliserade yngre arbetare i Finland började strömma in i den mest efterblivna nystalinistiska formationen i Nordeuropa. FKP-minoritetens rudimentära ekonomism motsvarade på ett tillräckligt sätt den spontana medvetenheten hos dessa unga fabriksmilitanter, och när den väl hade börjat rekrytera dem, såg den till att de inte utvecklades utöver detta till något högre politisk nivå. Finlands isolering från den internationella arenan vaccinerade dem också mot att bry sig särskilt mycket om Sovjets roll i världspolitiken.

Höjdpunkten för den brezjnevistiska vågen i FKP nåddes 1970-1971, när majoriteten fortfarande var bunden till regeringsansvar och den vilda lönekamp som förespråkades av minoriteten ofta gav segrar på verkstadsgolvet. Vid denna tidpunkt hoppades FKP-minoriteten – som många såg som de djupa ledens röst i fackföreningarna – att kunna vinna ungdomsorganisationen och därefter själva partiledningen. Men två tilldragelser fördärvade detta perspektiv. Den första var att FKP-majoriteten, när den väl kastats ut ur regeringen, gjorde en taktisk vänstersväng i fackföreningarna, och stängde till sin ungdomsorganisation genom en hård kontroll från ovan. Den andra var att de finländska företagen

gick till motattack i fabrikena, och kategoriskt avvisade alla ”överdrivna” löneökningar hädanefter. Samtidigt som minoriteten fortsatte att år efter år upprepa parollen ”alla ut för 1.50 mark mer i timmen” gav detta slags krav inte längre några konkreta resultat; trots detta förslög den aldrig mer avancerade kampmetoder eller högre kvalitativa mål. Resultatet har blivit att minoritetens frammarsch i industriföretagen efter 1971-1972 har stoppats upp. Den kontrollerar fortfarande de mest militanta yngre arbetarna och många viktiga förtroendevalda, men är nu på defensiven både i fackföreningarna och i partiet. Dess sterila ekonomism erbjuder ingen revolutionär lösning för arbetaravantgardet i Finland, samtidigt som SDP och FKP-majoritetens utfrysning av dem utesluter den från varje effektivt reformistiskt block: den befinner sig sålunda för närvarande i en återvändsgränd inom arbetarrörelsen – den har en viss bas, men har inget att föreslå denna.

FKP-majoriteten och fackföreningarna

Efter 1968 befann sig FKP-majoriteten i en besvärlig situation. Den var väl medveten om att radikaliseringen av arbetarungdomen hade dominerats av minoriteten, och att även den egna arbetarkadern var illa till mods över dess roll i Folkfronten. Från 1969 och framåt började det således en långsam marsch åt vänster. Efter 1971, när den förlorade sin plats i regeringen, var den åter fri att konkurrera på minoritetens terräng – att använda sin breda bas inom den fackliga byråkratin för att vinna nya rekryter genom så kallade ”klubbar” som var opolitiska enheter, organisatoriskt knutna till FKP:s ungdomsförbund, men i huvudsak fritidscentra för ”socialt liv”. På detta sätt har majoriteten nu åtminstone kunnat höja sig upp till minoritetens nivå vad gäller proletära rekrytering, även om dess anhängare kanske har ännu mindre politisk medvetenhet och entusiasm än minoritetens. Således har de två senaste åren resulterat i en stabilisering av styrkeförhållandena i fabrikena. I fackföreningarna har FKP-majoriteten under tiden intagit ett taktiskt mellanläge. Å ena sidan konkurrerar den (hittills utan större framgång) med SDP om hegemonin över både de vanliga fackföreningsmedlemmarna och själva byråkratin: Den måste därför ständigt skilja sig från SDP genom mer ”militanta” krav. Å andra sidan kan den inte på ett effektivt sätt tävla med minoriteten när det gäller kraven uttryckta i mark och penni [de finska valutaenheterna fram till införandet av euro 2002 – Ö anm], helt enkelt därför att den har ett stort antal toppositioner i fackföreningsrörelsen (vilket minoriteten saknar, även om den är stark på lägsta fackliga förtroendemannanivån). Samtidigt som FKP-majoriteten för fram högre lönekrav än SDP, kritiserar den således också FKP-minoriteten för ekonomism och talar mer om ”kvalitativa” krav” och ”arbetsplatsdemokrati”, vilket betyder föga mer än arbetarrepresentation i de kapitalistiska företagstyrelserna, enligt västtyskt mönster. Trots sin rivalitet med socialdemokraterna, upprätthåller den dessutom också det längre perspektivet på att skapa en ”arbetarenhet” med dem igen. Resultatet är att den ofta ställer sina (grundligt reformistiska) ”kvalitativa” mål mot de ”kvantitativa” målen i lönekampen, istället för att kombinera de två.

Således erbjuder ingen av FKP-fraktionerna någon väg för arbetaravantgardet ut ur kapitalismens omloppsbanan. Det finländska proletariatets geografiska och politiska isolering från de stora länderna på kontinenten har tragiskt överlämnat en hel generation arbetarmilitanter till den finländska kommunismens sönderfallande strukturer och politik, med sina återvändsgränder av rent defensiv lönekamp eller nyreformistisk integration. På längre sikt kommer förtruppen att finna en väg ut ur detta dilemma. Men det finns anledning att befara att man under tiden kan råka ut för svåra nederlag, som allvarligt kan demoralisera den nya generationen radikaliserade arbetare.

Den brezjnevitiska segern på universiteten

1960-talet var också det årtionde som vi för första gången i Finlands historia såg breda skikt av studenter och intellektuella bryta med den borgerliga ideologin och politiken. Traditionellt hade dessa grupper alltid varit hårdnackat reaktionära i Finland. Även radikaliseringen under 60-talet var till en början mycket blygsam, och släpade efter resten av Västeuropa cirka tre eller fyra år. Den passerade sedan genom de obligatoriska stegen från ett enbart kulturellt uppror till olika enfrågerörelser, inklusive pacifism och tredje världism. När studentrörelsen på det europeiska fastlandet nådde sin kulmen under 1968, hade den ”nya radikalismen” i Finland bara börjat bryta med pacifismen och socialdemokratin. De främsta orsakerna till denna brytning var besvikelsen med Folkfronten och det förvirrade men kraftfulla inflytandet från sådana yttre företeelser som den vietnamesiska revolutionen och den franska majrevolten, som till en början skapade en relativt revolutionerande och öppen

politisk atmosfär vid universiteten. Men redan ett år senare rörde sig många nyradikaliserade studenter mot den brezjnevitiska ortodoxin i FKP-minoriteten. Tre år senare hade denna sugit upp den stora merparten av de ”nya radikalerna” bland studenterna och de intellektuella. Vilken var den historiska betydelsen av denna ”kontrarevolution i revolutionen”?

Den enskilt viktigaste nyckeln för att förstå detta är det faktum att det aldrig har funnits en seriös och inhemsk marxistisk tradition inom den finländska intelligentsian, som därför inte hade någon som helst teoretisk kompass när det började bryta med sitt eget reaktionära förflutna. De enda vänster-intellektuella i Finland hade traditionellt befunnit sig i olika reformistiska strömningar inom socialdemokratin eller i DFFF, men dessa kunde knappast tas på allvar som bärare eller skapare av en verklig marxist kultur. Således hade de äldre enfrågeradikalerna från början av 60-talet och de politiska nykomlingarna från 1968 och framåt, ingen fast grundval när de försökte göra uppror mot sitt borgerliga eller socialdemokratiska förflutna. Samtidigt som man 1968 nådde en avgörande skiljeväg vid universiteten, utbröt dessutom en ny arbetarmilitans på fabrikerna, så att studentrebellerna aldrig fick uppleva lyxen av en fas där de kunde utveckla sin egen politiska medvetenhet och sina egna organisationer som ett ”tillfälligt avantgarde” i ett relativt socialt vakuum av stora klasstrider. Den enda omedelbara riktningen var den pågående arbetarkampen och arbetarnas politiska organisationer. Men vilken av dem? SDP och FKP-DFFF-majoriteten identifierades med Folkfronten och var därmed uteslutna. Inga svar kunde komma från Västeuropa, för de ”exotiska” 1968-händelserna förstods egentligen inte riktigt i Östersjöns provinsiella bakvatten: den finländska vänsterns traditionella brist på internationalism blockerade möjligheten att ta till sig ”ljuset som kommer från väst”. Men om ljuset inte kunde komma från väst, varför skulle det då inte kunna komma från öst? FKP-minoriteten hade nu en växande anhängarskara inom det finländska proletariatet och var specialist på ett ”klassmedvetet” ordförande, och den åtnjöt SUKP:s stöd. Den hade således en direkt och enkel lockelse på sökande studenter och intellektuella, som skämdes över sin klassbakgrund och sitt förflutna, och greps av en stark arbetarromantisk längtan att ”förena sig med arbetarklassen”. Resultatet blev en massiv tillströmning av studenter och kulturarbetare till den finländska brezjnevismens led – en politisk sektor med få motsvarigheter i något annat kommunistparti i väster, än mindre med masstöd inom den revolutionära ungdomen.

Vad skulle FKP-minoriteten göra med sin nya och oväntade bas på universiteten? Dess största problem var att omvandla de anti-auktoritära och upproriska stämningarna, metoderna med direkta aktioner och deras rekryters frihetliga böjelser och vanor till en stalinistisk batong-disciplin, ”respekta” aktionsformer och hycklande puritanism. Nykomlingarnas militanta stämningar tvingade FKP-minoriteten att till en början gå mycket försiktigt tillväga för att på rätt sätt kanalisera deras entusiasm. Den metod man använde för att omvandla dem till pålitliga brezjneviter var gradvis ”ideologisk skolning”. Detta underlättades av deras arbetarromantiska glöd, som snart blev till en religiös hängivenhet till ”arbetarklassens parti” och dess ”socialistiska fosterland”. Den tröga ryssvänligheten hos de äldre inom FKP-minoriteten blev ibland till en hysterisk ryssälskan bland dessa yngre rekryter: 1969 organiserades stora studentmöten för att uttrycka ett lyriskt stöd för invasionen av Tjeckoslovakien, firad med ”folkliga” konstverk. Snart utvecklades i denna miljö ömsesidigt spioneri inåt och paranoid aggression utåt mot andra tendenser inom vänstern. Med andra ord skolades radikaliserade finländska studenter och intellektuella i slutet 60-talet i något som liknade den atmosfär som rådde inom kommunistpartierna vid tiden för Moskvarättegångarna i slutet 30-talet, som om ingenting hade hänt i världen sedan dess.

Just därför att detta skikt var så hopplöst utan egna traditioner, alternativ eller eget självförtroende, accepterade det ett slags kollektiv idioti som ”kommunism”. Sturm und Drang-klimatet under denna fas har nu sjunkit tillbaka, och de politiska efterverkningarna av detta är naturligtvis mycket nedslående. Men hittills har inget annat revolutionär perspektiv blivit tillgängligt för dessa studenter, så att deras två huvudsakliga reaktioner antingen har varit att i tysthet hoppa av eller ett desillusionerat rutinarbete i FKP-oppositionens led.

Korporativism och avpolitisering

FKP-minoritets mål vid universiteten var till en början att omvandla studentrevolten från ett diffust revolutionärt och socialistiskt uppsving till en icke-politisk korporativism, ledd av ståndaktiga stalinis-

tiska kadrer, vars främsta krav skulle vara en ”demokratisk reform av universitetsförvaltningen” eller en-man-en-röst på universiteten. Den vaghet som utmärkte studentrörelsens tidigare revolutionära ideal gjorde plötsligt denna mycket konkreta linje attraktiv och FKP-minoriteten fick snabbt övertag över all agitation på såväl universitet som gymnasieskolor. Den huvudsakliga formen av studentaktivitet blev hädanefter en årlig Gapon-liknande pilgrimsfärd till parlamentet för att vädja om en ”demokratisk universitetsreform”. En sådan reform har gång efter gång torpederats i parlamentet. När det ”demokratiska och vetenskapliga universitetet” (under kapitalismen) som FKP-minoriteten utlovade uteblev, började studentrörelsens energi att avta. 1973 hade den försvunnit som ett massfenomen vid universiteten. FKP har fått in skränka sig till att gräla med enskilda reaktionära föreläsare och drömma om imaginära ”demokratiska fronter” i en studentmiljö som dess egen politik i praktiken demoraliserade för en tid framåt. En eller två gånger om året arrangerar den frenetiska kampanjer för att förbereda ungdomsfestivaler i Berlin eller fira årliga parader i Moskva, som dess kadrer sysslar med i månader i sträck. Efteråt hyllas dessa begivenheter regelbundet i dess press som ”magnifika segrar för arbetarklassen och den revolutionära rörelsen”.

Mycket i samma stil har skett när det gäller vänsterintellektuella utanför universiteten. FKP-minoriteten drog till sig de flesta radikaliserade författarna, skådespelarna och konstnärerna, genom att vädja till deras arbetarromantik. Många av dessa intellektuella hade ursprungligen ståndpunkter som låg nära det ryska Proletkult på 20-talet. Den ”kämpande konst” som producerades i dessa kretsar genererade en inflytelserik subkultur, som ofta blev ett substitut för politisk handling bland studenterna. Så småningom tämjdes dock dessa konstnärer inom ramen för den ”demokratiska kultur” och ”fredskultur” som förespråkades av FKP-minoriteten. De blev entusiastiska beundrare av den socialistiska realismen i Sovjetunionen (officiellt betecknad som ”den revolutionära konsten i vår tid”), accepterade denna skolas ärkekonservativa moraliska rättesnören, och förtalade oppositionella ivrigt sovjetiska konstnärer och författare i tonlägen som påminner om Maxim Gorkij på 30-talet (”skjut de galna hundarna”).

Till en början när entusiastiska arbetarromantiska studenter och intellektuella började röra sig mot FKP på 60-talet, glädde sig majoritetsledningen över detta nya avsteg från den finländska intelligentians traditionella mönster. Denna glädje försvann snart när det visade sig att nykomlingarna tog ställning för fel fraktion inom partiet. Resultatet blev att tillströmningen av studenter och intellektuella till FKP på de största universitetsorterna snart blockerades helt, om de inte i förväg var kända för att vara majoritetsanhängare. FKP-ledningen utlöste också en demagogisk propagandakampanj mot ”dessa bourgeoisins söner som kommer för att tala om för arbetarna vad de ska göra”. De minoritetsvänliga studenterna blev naturligtvis chockade av detta mottagande, eftersom de själva gillade att dundra mot de ”småborgerliga förnyarna” i FKP. Men i många fall blev dörrarna till partiet stängda för dem. Det enda sättet som de kunde komma in i FKP var ofta att gå med i en lokalavdelning som redan kontrollerades av minoriteten. I dessa träffade de naturligtvis på vänliga arbetare, men de kunde inte göra mycket för att befördra minoritetsfraktionens sak.

Det slutliga resultatet av hela denna erfarenhet har blivit att medan integrationen av de ”nya radikalerna” i brejznevismen i Finland inträffade i en subjektiv anda av stor militans och arbetarromantisk hängivenhet till ”arbetarklassen och kommunismen”, ledde den också inom några år objektivt till en apatisk avpolitisering och dyster korporatism, berövad varje meningsfull proletär aktion eller perspektiv. De studenter och intellektuella som försökte göra sig av med sin småborgerliga eller borgerliga bakgrund genom att ansluta sig till arbetarklassen genom FKP, fann sig fångade just inom en småborgerlig ideologi och politik bara för att de hade gått med i partiet. Resultatet har blivit en förödande utmattning och demoralisering. Många av de ”nya radikalerna” kommer naturligtvis att finnas kvar i FKP för att göra en byråkratisk karriär i apparaten, eller bara för att det inte verkar finnas något alternativ. Men många inom denna generation kommer så småningom falla ut och återgå till normal borgerlig liv, eftersom de till skillnad från vanliga arbetare, fortfarande kan göra det i dagens Finland.

Resultat och framtidsutsikter

Vilka slutsatser kan man dra av den finländska kommunismens öden under det senaste årtiondet? Mot slutet av 60-talet hade FKP kanske en sista chans att åstadkomma en grundläggande politisk omgruppering i det finländska samhället. Arbetarklassen började återigen röra sig, i en omfattning som

man inte sett maken till sedan tiden omedelbart efter kriget. Den finländska kapitalismens ekonomiska rationalisering hade för första gången sedan 1920-talet börjat frigöra viktiga delar av bondeklassen från kontrollen av deras traditionella borgerliga parti. Intelligentian radikaliserades på ett sätt som aldrig tidigare skett i Finlands historia, studentmiljön befann sig i jäsning. Folkfrontsregeringarnas politik stod emellertid i diametral motsättning till intressena hos alla dessa sociala klasser och grupper. På grund av sitt deltagande i regeringarna under denna period hindrades FKP-majoriteten att dra nytta av de nya politiska möjligheter som nu öppnade sig i Finland. Detta lämnade ett stort utrymme för FKP-minoriteten för att dra fördel av den ökande oron i det finländska samhället. Men minoriteten hade ingenting att erbjuda bönderna förutom arbetslöshetsunderstöd eller en biljett söderut, och därför fann missnöjet hos småbönderna – som nu var missnöjda med Centern – politiska uttryck i en poujadistisk populism som gav upphov till det nya finländska landsbygdspartiet. Inom arbetarklassen lyckades FKP-minoriteten bättre. Den lockade till sig huvuddelen av de nyligen radikaliserade arbetarna eftersom det var den enda politiska kraft som stödde deras vilda lönekamp, men den inskränkta ekonomismen som utmärktes dess industriella strategi, och som ursprungligen hade motsvarat behoven hos unga fabriksmilitanter, slutade med att de hamnade i en återvändsgränd. FKP-minoriteten hade störst framgång bland studenter och intellektuella, grupper med praktiskt taget inget politiskt minne och ingen teoretisk skolning i marxism. Men den inskränkte sina ivriga arbetarromantiska ambitioner till kärva brezjnevitiska rutiner, som snabbt tvättade bort deras oberoende tänkande, deras politiska militans och slutligen även deras arbetarromantik, och drev dem hela varvet runt tillbaka till deras småborgerliga bakgrund och åskådning, i namn av en ultra-proletär kommunism.

Sedan Folkfronten förlorade makten har Finland styrts av instabila SDP-Center-koalitioner som har styrt över en uttalad tendens till en ”stark stat”: repressiv lagstiftning, anti-strejklagar, polisräder och noggrant utvalda attacker mot kamper i industrin, har eskalerat under de senaste två åren. 1972 krossades en vild hamnarbetarstrejk med hotelser från polisen, svart arbetskraft och repressalier från de fackliga topparna. År 1973 slog 500 000 finländska arbetare till mot sina arbetsgivare, den största strejkvågen av detta slag sedan 1956, och den näst största sedan kriget. Trots att det finländska proletariatet saknar ett revolutionärt ledarskap förblir den spontana arbetarmilitansen betydande. Möjligheten av att det i Finland under de kommande åren därför skulle kunna införas ett slags Heathism i form av en bred borgerlig ”lag och ordning”-koalition kan inte uteslutas. Men samtidigt arbetar SDP för en andra upplaga av Folkfronten, under förutsättning att FKP-majoriteten kan göra upp räkningen med minoriteten i DFFF och acceptera rollen som en (mycket försvagat) vänstersvans till den finländska socialdemokratin. Ingen ny samhällspolitisk jämvikt i Finland är ännu i sikte. Den första uppgiften för marxister kommer att bli ett långvarigt arbete med att rensa bort spillrorna av stalinismen, i alla dess olika former, för att ge den revolutionära socialismen en ny historisk start.

Ur *New Left Review* nr 86, juli-augusti 1974

Översättning: Martin Fahlgren

FKP:s partiledare (partiet upplöstes 1990)

Yrjö Sirola	1918-1920
Kullervo Manner	1920-1935
Aimo Aaltonen	1944-1945 och 1948-1966
Aaro Uusitalo	1945-1948
Aarne Saarinen	1966-1982
Jouko Kajanoja	1982-1984
Arvo Aalto	1984-1988
Jarmo Wahlström	1988-1990
Heljä Tammissola	1990

Efterskrift

Min analys skrevs under de sista månaderna 1973 – dvs cirka 39 år sedan. När den skrevs var läget i världen, Europa och Finland radikalt annorlunda jämfört med dagens. Världssituationen präglades fortfarande av globalt revolutionärt uppsving sedan 1968 och även Västeuropa skakades av klasstrider som man inte sett maken till sedan Andra världskriget – utvecklingen kulminerade 1975, med den indokinesiska revolutionens seger och den revolutionära utmaningen i Portugal. På Västeuropas bakgård i Finland hade denna utveckling fått ett mycket säreget – och extremt deformerat – uttryck i FKP:s¹¹ brezjnevitska opposition och dess tillfälliga segertåg bland radikaliserade studenter och intellektuella samt många unga arbetare. Att en sådan fanatisk prosovjetisk sekt skulle få sådant hegemoniskt inflytande bland unga radikaler var extremt ovanligt i den tidens Västeuropa (fast många av de maoistiska sekterna som dominerade radikala ungdomsmiljöer t ex i Sverige, Norge och Västtyskland var minst lika primitiva och fanatiskt sekteristiska som deras brezjnevitska motsvarigheter i Finland).

I min analys från 1973 gjorde jag ett antal prognoser som kortfattat kan sammanfattas så här:

- 1) Den brezjnevitska oppositionen i FKP hade i och med sin omfattande massrekrytering fått sin chans att ställa sig i spetsen för arbetarrörelsen och ge den revolutionär vägledning, men hade på varje sätt visat sig inkapabel att spela denna roll – detta på grund av sin byråkratiska och odemokratiska struktur och funktionssätt, sitt slaviska förhållande till den sovjetiska byråkratin samt – inte minst – sin totala avsaknad av ett revolutionärt perspektiv och en revolutionär strategi. Dess framtidsperspektiv karakteriserades av strävan till en s k ”demokratisk antimonopolistisk front” tillsammans med delar av borgarklassen, samt av rent ekonomiskt stöd – men inte vägledning – för arbetarnas (ofta ”vilda”) strejker. Därför hävdade jag att denna strömning skulle i allt snabbare takt förlora sitt masstöd bland studenter, unga arbetare och även äldre FKP-kader och utvecklas till en ren sekt. Därmed skulle den också förlora alla sina styrkepositioner i fackföreningsrörelsen och slutligen stötas ut i kylan från FKP.
- 2) När det gäller FKP-majoriteten, förutspådde jag att den skulle – efter att ha gjort sig av med den brezjnevitska oppositionen – allt mer närma sig socialdemokratin, integreras i de gemensamma byråkratiska strukturerna i fackföreningarna samt till slut bli någon slags vänstersvans till SDP – med mycket försvagad styrka.
- 3) Jag skrev också att den finländska socialdemokratin (SDP) – inklusive dess fackliga flygel – hade allt mer framträtt som en av de främsta försvararna av den borgerliga stabiliteten och dess ”lag och ordning” (repressiva lagar, steg mot ”stark stat”, centralstyrd inkomstpolitik, kampanjer mot ”vilda strejker”).
- 4) Jag hävdade samtidigt att arbetarklassen på inget sätt hade förlorat sin stridsvilja och sitt självförtroende, utan hade tvärtom år efter år sedan början av 70-talet demonstrerat sin styrka. Därför trodde jag också att nya, ännu mer omfattande klasstrider skulle bryta ut de följande åren (efter 1973).
- 5) Slutligen trodde jag att denna utveckling skulle öppna en historisk möjlighet för revolutionära marxister att börja bygga ett nytt antistalinistiskt kommunistiskt alternativ på stalinismens och reformismens ruiner.

Av dessa fem prognoser har 1), 2) och 3) mer än besannats, dvs FKP-minoritets och FKP-majoritetens öden blev ännu mer katastrofala än jag förutspådde och SDP:s slutgiltiga integrering i borgarsamhället och dess stat har gått ännu längre än jag trodde 1973.

Vad gäller prognos 4), så hade jag helt rätt i min tro att klasstriderna under resten av 70-talet skulle bli ännu stormigare än 1971-73. Inte minst under 1976-77 och 1980 skakade massiva upprepade strejksstrider den kapitalistiska stabiliteten i Finland i sina grunder. Utvecklingen under 1990- och 2000-talet blev mera ojämn och nådde aldrig samma stormstyrka – speciellt efter ”stålbadet” 1991-95 – men än i dag kan man – trots den helintegrerade fackliga toppbyråkratin – inte säga att den finländska arbetarklassen har helt förlorat sin kampförmåga.

---

¹¹ Finlands kommunistiska parti, på finska: *Suomen kommunistinen puolue*, SKP

Vad gäller prognos 5), så är den tills vidare den enda som har slagit helt fel. Trots det finländska kommunistpartiets – dess båda flyglars – självmord har inget revolutionärt marxistiskt alternativ i detta land materialiserats. Läget 2012 är rättare sagt svårare än 1973 – i och med arbetarrörelsens och den socialistiska ideologins katastrofala tillbakagång sedan 1989-1990. I det följande försöker jag närmare beskriva utvecklingen i Finland 1973-2012 och dess orsaker.

Brezjnevismens undergång 1974-1990

År 1974 hade den brezjnevitska flodvågen i Finland passerat sin kulmen, men den hade fortfarande *mycket stort* inflytande bland studenter, vänsterintellektuella och unga arbetare samt tiotusentals FKP-kadrer bakom sig. Men trots att senare hälften av 70-talet blev en period fylld av stormiga klasstrider, förlorade den brezjnevitska FKP-oppositionen gradvis allt sitt massinflytande bland radikala intellektuella och arbetare, sina organisatoriska styrkepositioner inom arbetarrörelsen (inom FKP, DFFF och de fackliga organisationerna), kastades ut ur FKP, blev en ren sekt som till slut bröts i tusen bitar.

Inom studentrörelsen gick brezjneviternas studentförbund SOL (Socialistiska studentförbundet) sin Waterloo till mötes 1976, då det bröt ut stora studentstrejker för bättre studiestöd. SOL försökte – som vid tidigare studentstrejker 1970 och 1973 – ställa sig i ledningen för rörelsen på samma triumfalistiska sätt och med samma sekteristiska och konspirativa metoder, men lyckades bara isolera sig från den stora massan av strejkande och alla andra vänstergrupper och leda rörelsen till nederlag. Studentrörelsen – som redan var på tillbakagång sedan 1973 – lyckades aldrig återhämta sig från detta nederlag. Efter detta minskade SOL:s inflytande snabbt och i studentvalen röstade allt större skaror studenter opolitiskt eller för högern. Elevförbundet (Teiniliitto) som brezjneviterna hade använt som sin ”mjölkko”, gick i konkurs och försvann. Inom själva SOL blev det allt tätare avhopp och de som blev kvar började delas i olika fraktioner, varav en anslöt sig i slutet av 70-talet till den s k ”tredje linjen”, som försökte agera medlare mellan FKP-majoriteten och minoriteten.

Inom fackföreningsrörelsen gick det inte mycket bättre. Brezjneviterna hade redan börjat förlora sitt inflytande bland unga radikaliserade arbetare och i de väldiga strejkrörelserna 1976-77 spelade de bara en marginell roll. Snart drogs snaran åt de, när SDP och FKP-majoriteten tillsammans började rensa ut dem från alla styrkepositioner inom fackföreningsrörelsen. Redan i avtalsrörelsen 1975-76 fastslog SDP och FKP-majoriteten tillsammans avtalskraven utan någon hänsyn till brezjneviterna. I SAK:s¹² (finländska LO:s) kongress i juni 1976 rensades alla representanter av den brezjnevitska FKP-minoriteten bort från funktionärsposter och ledande organ. I riksdagsvalen 1979 led minoriteten ett svidande nederlag och deras främsta ledare – tillika FKP:s vice ordförande – Taisto Sinisalo föll bort från riksdagen. I metallvalen hösten 1979 förlorade FKP-minoriteten alla sina stödjepunkter i förbundet. Slutligen rensade FKP-majoriteten 1982-83 bort alla minoritetsanhängare från förtroendeposter i FKP-ledda förbund (majoriteten kontrollerade t ex Byggnadsarbetarförbundet och Livsmedelsarbetarförbundet; bara i Gummiarbetarförbundet lyckades FKP-minoriteten, genom grovt manipulativa metoder hålla sig kvar i ledningen av förbundet några år till). Men då hade minoriteten redan börjat splittras i allt fler stridande fraktioner och blivit en döende sekt.

Inom FKP – framför allt på ledningsnivån – lyckades minoriteten faktiskt under 16 år (1968-1984) framgångsrikt följa sin ”dubbelstrategi”, eller rättare sagt spela sitt dubbelspel. Å ena sidan byggde den över hela landet på alla nivåer sina egna organisationer vid sidan av FKP:s (och DFFF:s) officiella strukturer, publicerade sin egen rikstidning, drev sin egen propaganda som ofta häftigt angrep FKP:s officiella politik och majoritetsledning och stod i hård och öppen opposition mot alla de ”folkfrontsregeringar” (1975-76 och 1977-82) där majoriteten satte med. Å andra sidan lyckades den i varje partikongress mellan 1970-82 tvinga majoriteten till delad partiledning – med proportionell representation i centralkommittén och vice-ordförandepost för minoriteten. Vid partikongresserna 1970, 1972, 1975, 1978 och 1981 valdes partiledningen efter denna modell och med Arne Saarinen (majoritet) som ordförande och Taisto Sinisalo (minoritet) som vice-ordförande. Hur var detta möjligt under så många år – två mer eller mindre separata partier under ett gemensamt tak (ledning)?

¹² SAK står för *Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö*, på svenska kallat Finlands Fackförbunds Centralorganisation, FFC.

En stor del av förklaringen var Sovjetunionens massiva tryck på majoriteten mot varje försök att kasta ut minoriteten och definitivt splittra partiet. Sovjets traditionella inflytande över FKP var kvalitativt större än i de stora västeuropeiska partierna och majoritetsledningen kring Aarne Saarinen var inga ”eurokommunister” som vågade stå emot trycket från Moskva, utan de var fortfarande till 90% traditionella stalinister som inte hade någon riktig kapacitet att stå emot ”storebror”. Gång på gång klampade SUKP:s tungviktare in och tvingade FKP:s ovilliga majoritet till nya kompromisser – de sovjetiska massmedia uttryckte ofta öppet stöd för den brezjnevitiska minoriteten och bakom kulisserna finansierade SUKP FKP-minoriteten med c:a 80 miljoner finska mark åren 1972-82.

Aarne Saarinen – FKP:s ordförande 1966-1982

Trots detta växte motståndet och vreden mot ”storebrors” stöd för partiminoriteten år efter år bland allt större delar av majoriteten, som också började delas i olika fraktioner. Sanningens stund blev FKP:s extraordinarie partikongress i maj 1982. Där pensionerade sig partiets långvariga ordförande (1966-82) Aarne Saarinen och samtidigt gjordes ett sista desperat försök att hindra slutgiltig splittring av partiet. Det hade vuxit fram en ”tredje linje” som påstod sig stå mitt emellan de stridande fraktionerna, men som i många frågor stod närmare den brezjnevitiska minoriteten. En av ledarna för denna ”tredje linje”, Jouko Kajanoja, valdes till ny ordförande – men bara med röster från minoriteten, ”tredje linjen” och en minoritet av den gamla majoritetsgruppen. Inom den gamla majoriteten var de flesta hårt emot valet av Kajanoja och mot varje kompromiss med minoritetsfraktionerna. Alldeles särskilt hårt emot kompromisslösningen var Lapplands kommunister. (I den svenska partistriden inom VPK 1967-77 var tvärtom Norrlands kommunister kärnan i det blivande APK). Till kongressbildningen hörde också att den avgående ordföranden Aarne Saarinen i sitt avgångstal i hårda ordalag angrep SUKP:s långvariga stöd till minoriteten och blev därefter en ”icke-person” för de sovjetiska och östtyska kongressgästerna!

Sista akten i den brezjnevitiska FKP-minoritetens dödsstrid började ganska snart efter kongressen 1982. Först återkom visserligen minoritetens gamla ledare som Taisto Sinisalo till Kajanojas partiledning, men när det sedan visade sig att minoriteten hade fått stort inflytande i den nya partiledningen, men gjorde inga som helst försök att nedmontera sina parallellorganisationer och integrera dem i vanliga partistrukturer, bröt det ut en förbittrad majoritetsrevolt mot minoriteten och Kajanoja – som nu uppfattades som minoritetens lakej.

I maj 1984, vid FKP:s 20:e partikongress, dominerade majoritetens nya hårda linje helt, med den gamla partisekreteraren Arvo Aalto i spetsen. Han valdes till partiordförande, alla minoritetsanhängare och ”tredje linjens män” rensades bort från ledningen och minoriteten fick ett ultimatum att inom några månader avveckla alla parallellorganisationer. De sovjetiska gästerna tågade ut ur kongressen. Sedan började kvarnarna mala i snabb takt. Trots SUKP:s hårdnackade påtryckningar ”att bevara enheten” grundade FKP:s nya ledning nya distriktsorganisationer där de gamla dominerades av brezjneviterna. När minoriteten ignorerade ultimatumet att avveckla parallellorganisationerna utslöts 8 minoritetsdominerade distriktsorganisationer hösten 1985. I april 1986 bildade minoriteten en ny frontorganisation, DEVA (Demokraattinen Vaihtoehto / Demokratiskt Alternativ), och sedan ett ”skuggparti” – SKP-yhtenäisyys (på svenska: FKP-enhet). I juni samma år utslöts DEVA-med-

lemmarna från DFFF:s riksdagsgrupp och bildade sin egen grupp. Den nästan 20 år tidigare påbörjade skilsmässoprocessen hade äntligen fullbordats.

Slutet av historien med FKP:s brezjnevitiska minoritet blev i det närmaste en tragisk fars.

Redan i början av 80-talet hade denna tidigare så monolitiska strömning börjat delas i olika fraktioner och denna process accelererades när de slutligen blev uteslutna ur FKP. I DEVA och SKP-yhtenäisyys bröt det snart ut en maktkamp och den gamle ledaren Taisto Sinisalo spelades ut av den f d ”tredje linjens” Jouko Kajanoja. På sin kant grundade den gamla minoritetens superhårding Markus Kainulainen ”Fredens och socialismens parti”.

När gamla FKP begått självmord 1988-90, anslöt sig de flesta anhängarna av DEVA och FKP-minoriteten till det nya Vänsterförbundet, där några av dem fortsatte i sina gamla stalinistiska spår till den grad att de återigen blev uteslutna. Under tiden bildades det också nya sekter av den gamla brezjnevitiska minoritetens spillror – som Kommunistinen Työväenpuolue (Kommunistiska arbetarpartiet) och ett nystartat FKP (Finlands kommunistiska parti) under ledning av en f d brezjnevitisk studentledare, Yrjö Hakanen. Alla dessa är dock dödsdömda promillepartier utan någon framtid. Utan sin f d mäktiga sponsor i Moskva lär inte den finländska stalinismen i sin brezjnevitiska skepnad vakna till liv igen.

Yrjö Hakanen, ordförande i det nybildade FKP

FKP-majoritetens självmord 1984-90

FKP:s gamla majoritet, som 1966 tog över från Aimo Aaltonens superstalinistiska ledarklick, var inte ens i början någon homogen och enhetlig gruppering. Där fanns gamla partiveteraner som fortfarande betraktade Sovjetunionen som sin ”socialistiska ledstjärna”, men menade att för långt gående slavisk underkastelse motverkade partiets intressen i Finland. Där fanns ”nationella kommunister” som inte hade någon grundläggande kritik mot Sovjetsystemet, men tyckte att ”socialistiskt uppbygge i Finland” skulle ledas enbart av finländska arbetare och kommunister. Där fanns parlamentariker och framför allt fackföreningskommunister – med höga poster i sina förbund – som i sitt praktiska arbete allt mera samarbetade med sina socialdemokratiska motsvarigheter och ville till varje pris undvika en ny version av 40-talets fackliga inbördeskrig och 50-talets isolering. Det fanns också en och annan potentiell ”eurokommunist” som hade börjat ifrågasätta delar av den sovjetiska ”realsocialismen”. De hade oftast sina meningsfränder bland de icke-FKP-anslutna ”vänstersocialisterna” inom DFFF, som under den långa partistriden började agera allt mer självständigt. De kritiserade alltmer öppet byråkratiskt maktmissbruk och politisk repression i Sovjetunionen, samtidigt som de i den finländska politiken entydigt identifierade sig med ”fredlig och parlamentarisk väg till socialismen”.

”Sovjetkritikerna” i FKP och DFFF förblev dock en ganska underordnad grupp i majoritetsblocket. I och med att partikriget fortsatte och skärptes år efter år, stärktes också de krafter inom majoriteten som hade störst intresse av att slutgiltigt krossa minoriteten och jaga den ut ur FKP. Och de var framför allt FKP:s fackföreningsledare, parlamentariker, representanter i lokala politiska samlingar och partibyråkrater som hade blivit ”ministerkommunister”. De hade alla i ökande grad vuxit ihop med sina fackföreningsposter, ministerposter, parlamentsposter och sina lokala valda församlingar, identifierade sig

med dessa och var ofta indragna i mer eller mindre nära samarbetsförhållanden med sina socialdemokratiska motsvarigheter. De såg sitt arbete i dessa sammanhang som kärnan i vägen mot (det mycket långsiktiga) målet, socialismen. De ville till intet pris gå tillbaka till 50-talets antikommunistiska isolation. Och de hatade brezjnevit-minoriteten – inte för att minoriteten skulle ha varit ”revolutionär” – utan därför att dess slaviska underkastelse under sovjetbyråkratin och dess taktiska stöd för ”vilda” arbetarstrejker och andra strider störde FKP-majoritetens trovärdighet och samarbetsmöjligheter med sina socialdemokratiska och borgerliga samarbetspartners. Majoriteten deltog ju i alla folkfrontsregeringar 1966-71, 1975-76, 1977-1979 och 1979-82, mestadels som ”lojal partner” – även om den ibland kände stort behov att ”profilera sig”, vilket både 1976 och 1982 ledde till att dess ministrar fick tillfälligt lämna regeringen.

I februari 1979 föreslog FKP:s hårdnypande partisekreterare Arvo Aalto – inspirerad av italienska kommunistpartiets boss Enrico Berlinguer – en ”historisk kompromiss” i Finland – dvs ett långvarigt strategiskt samarbete med väsentliga delar av borgarklassen, vilket rituellt fördömdes av parti-minoriteten. Men förslaget väckte ingen större entusiasm bland de borgerliga partierna heller. Såväl socialdemokraterna som de borgerliga samarbetspartierna ville fortfarande gärna ha FKP(majoriteten) med i leken, men de började också inse att partiets växande krig och instabilitet allt mer minskade dess värde som samarbetspartner.

Hösten 1981 föll Kekkonen-dynastin som ett korthus när presidenten själv seniliserades totalt och avsattes. I januari 1982 valdes SDP:s populära kultfigur Mauno Koivisto till president. Till att börja med såg det ut som om folkfrontspolitiken trots allt skulle fortsätta, men sedan lamslogs hela FKP av slutstriden i partiet när ”tredje linjens” man Kajanoja kortvarigt blev partiordförande. Redan i december 1982 kickades partiet ut ur regeringen och sedan började dödskramperna när Arvo Aalto tog över ordförandeposten 1984 och i snabb takt rensade ut minoriteten ur partiet. Därefter föll partis stöd som en sten, det förklarades inaktuellt som regeringspartner och bojkottades totalt av Sovjetunionen.

Mauno Koivisto, Finlands president 1982-1994

Att partiledningen i denna situation blev desperat och totalt tappade huvudet i sitt sökande efter en räddningsplanka är på ett sätt förståeligt, men att slutet för detta parti – som hösten 1918 bildades för att bygga upp ett revolutionärt ledarskap för arbetarklassen i Finland – blev så tragikomiskt och så totalt ovärdigt är en annan sak. I och med ”slutlösningen” av partikriget hade FKP:s ekonomi också kraschat och partikassorna gapade tomma. (Dessutom visade det sig senare att höga partifunktionärer hade ägnat sig åt mutbrott, förskingringar och andra former av ekonomisk brottslighet – man fick ju inte heller längre ett korvöre från Sovjetunionen.)

I detta läge satsade partiledningen kring Arvo Aalto – i takt med ”tidsandan” – partiets kvarvarande resurser i massiv spekulation i aktiebörsen. I sin ungdom hade kanske en och annan av dem läst några av Marx’ skrifter om kapitalistiska framgångssagans hemligheter, men det räckte inte långt – de var och förblev hopplösa amatörer och förlorare som aktörer på 80-talets kasinoekonomiska arena. Resultatet blev väntat – man förlorade allt, partiet hade plötsligt 40-50 miljoner i skulder och nästan inga tillgångar kvar. Konkurs väntade, hela partiledningen fick skamset avgå och apparaten föll ihop som ett korthus. Redan våren 1989 beslutade (det kollapsade) FKP och DFFF i princip att lägga ned de

gamla organisationerna och tillsammans bilda ett nytt gemensamt vänsterförbund (något som de flesta av DFFF:s icke-partianslutna sedan länge hade förespråkat).

När den östeuropeiska ”realsocialismen” sedan hade kollapsat hösten 1989, gick man från ord till handling. FKP publicerade en förkrossande självkritik (fördömde stora delar av sin historia) och lade ned sig själv. I april 1990 bildades det nya Vänsterförbundet, dit också en del gamla brezjneviter anslöt sig (en del av dem bildade dock nya sekter).

Vad är då Vänsterförbundet och vad står det för? Eftersom det var en sammanslagning av f d DFFF och FKP kom de ursprungliga medlemmarna givetvis från dessa organisationer. Från den gamla kommunistiska traditionen finns inga spår kvar i dess program (fast inte heller i FKP betydde marxistiska formuleringar i partiprogrammet någonting under partiets sista årtionden). DFFF för sin del hade aldrig definierat sig som ett socialistiskt parti, utan som en samarbetsorganisation, även om många av dess ”vänstersocialistiska” medlemmar hade uppfattat det just som ett socialistiskt parti. Vänsterförbundets program talar i vaga ordalag om ”socialistiska målsättningar”, men dess fraser drunknar i en sjö av diverse kortsiktiga dagskrav, där ”gröna” lösningar har en ganska framträdande plats. När det gäller ”socialismen” så är det ingenting som kvalitativt skiljer sig från motsvarande formuleringar i SDP:s program. I vilket fall som helst är ”socialismen” ingenting som är dagsaktuellt för Vänsterförbundet och ingenting som inte kommer att i god ordning kunna genomföras med parlamentsbeslut inom ramen för den nuvarande staten.

Det är dock inte i första hand programmet som är intressantaste kriteriet vid karakteriseringen av ett politiskt parti. Dess verkliga politiska praxis måste vara minst lika intressant. Under sina 22 års existens har förbundet hittills suttit 9 år i regeringar och 13 år i opposition. Åren 1995-2003 satt förbundet (med två tredje rangens ministerposter) i socialdemokraten Paavo Lipponens ”regnbågsregeringar”. Dessa regeringar förde extremt hårdhänt åtstramningspolitik med drastiska nedskärningar i alla sociala utgifter, tvingade fackföreningarna gång på gång till reallönesänkande inkomstpolitiska avtal och integrerade Finland i snabb takt i EU:s strukturer, samt förde landet lite närmare samarbete med NATO. Efter en oppositionsperiod 2003-2011 under Anneli Jäätteenmäkis och Matti Vanhanens högerregeringar sitter Vänsterförbundet nu igen (med två underordnade poster) i en regering där högerpartiet är den ledande kraften och som med alla kriterier driver en hårdare högerpolitik än på länge. Det är ytterst svårt att peka på något positivt som Vänsterförbundet skulle ha åstadkommit med sin regeringsmedverkan. Det verkar helt enkelt vara – enligt den nuvarande politiska modellen i Finland – viktigast att ”vara med” till varje pris.

Man kunde förstås säga – som Vänsterförbundet självt ofta påpekar – att så långt partiet är svagt, kan man inte ställa så stora krav. Men i så fall är förbundet idag längre bort än någonsin från en sådan styrkeposition som det önskar kunna ha i framtiden. Det gamla DFFF hade i sina glansdagar (1945-48 och 1958-62) 25% av rösterna och riksdagsplatserna. Vänsterförbundets procentandel av rösterna i riksdagsvalen har pendlat mellan 9-11 % under dess existens och trenden har varit gradvist sjunkande. I presidentvalet 2011 fick partiets kandidat c:a 4,5% av rösterna. Med den trenden och den taktiken som Vänsterförbundet idag har, kommer inte ens dess tilltänkta fredliga parlamentariska väg mot en urvattnad socialism vara aktuell de närmaste 1000 åren.

SDP – ett förbrukat parti

Den finländska socialdemokratin (SDP) har aldrig haft en sådan total politisk hegemoni som SAP i Sverige under dess glansdagar, men från slutet av 40-talet till 1957-58 var det Finlands klart största parti och hade en given ledarroll i de flesta regeringarna. I slutet av 50-talet försvagades dock partiet dramatiskt när det splittrades mitt itu och förlorade sitt grepp över SAK (Finlands LO). Den dåvarande partiledningen allierade sig med den mörkblåa högern och utmanade öppet president Kekkonen och Finlands prosovjetiska utrikespolitik, men brände sina fingrar ordentligt och förklarades för ett antal år vara ”regeringsoförmöget”. Före mitten av 60-talet slog partiet dock om kursen igen, anpassade sig till de geopolitiska realiteterna och accepterade också Kekkonens presidentdynasti. Detta gjorde att partiet snabbt växte igen till det största partiet, vann majoritet (men inte fullständig hegemoni) inom SAK; och spelade en ledande roll i de flesta regeringarna mellan 1966-87 (åren 1966-71, 1975-76 och 1977-82 satt även FKP-majoriteten med i dessa ”folkfrontsregeringar”). Som ledande regeringsparti verkade SDP för att systematiskt binda fackföreningsrörelsen till långsiktiga inkomstpolitiska ”stabiliserings-

avtal”, främja den finländska kapitalismens snabba industrialisering och modernisering samt integrera den finländska ekonomin med den västeuropeiska kapitalismens samarbetsorgan – så långt det var möjligt inom ramen för ”det speciella förhållandet” till Sovjetunionen.

När Kekkonen-dynastin föll 1981 stärkte SDP avsevärt sin ställning som det ledande partiet och lyckades också i fem presidentval efter varandra få sina kandidater valda till president (Mauno Koivisto 1982 och 1988, Martti Ahtisaari 1994 och Tarja Halonen 2000 och 2006). När FKP-DFFF år 1982 dumpades som regeringsparti fick SDP och Centerpartiet fram till 1987 motvilligt samsas med varandra som ledande regeringspartier, vilket med åren blev allt svårare. Centern var ännu beroende av sitt stöd hos jordbrukarbefolkningen (vilken i Finland fortfarande var mycket större än i Sverige). Därmed uppstod det hela tiden motsättningar mellan SDP (som framför allt ville driva snabbast möjlig industrialisering och gå så långt som möjligt med integrationen i EU inom ramen för specialförhållandet till Sovjet) och viktiga delar av Centerpartiet (som ville fortsätta med höga jordbruks-subsventioner och fruktade alltför långtgående EU-integration).

I valen 1987 vann högerens Samlingsparti (motsvarigheten till Moderaterna i Sverige) storseger och då ansåg SDP tiden mogen för att dumpa Centern som regeringspartner och bilda en ”rödblå” koalitionsregering med Samlingspartiet (och med dess ledare Harri Holkeri som statsminister). Under denna regerings mandattid skedde så ”realsocialismens” sammanbrott i Östeuropa och Sovjetunionen 1989-91, vilket radikalt ändrade förutsättningarna för hela den finländska politiken under efterkrigstiden. Alla begränsningar som det ”speciella förhållandet” till Sovjetunionen hade satt för den finländska politiken 1944-91 var plötsligt borta. Framför allt betydde det att det politiska etablissemangen i Finland – där SDP spelade en central roll – fick fria händer att snarast möjligt försöka integrera den finländska kapitalismen helt och fullt i EU:s (och på längre sikt kanske NATO:s) strukturer.

Det som gjorde denna omorientering extremt dramatisk var den finländska ekonomins totala kollaps 1991-95 och det brutala ”stålbad” som arbetarklassen och även stora delar av medelklassen fick genomlida för att sätta den finländska kapitalismen på fötterna igen. Den bottenlösa djupdykningen för den finländska ekonomin i början av 90-talet hade delvis samma orsaker som den svenska krisen 1991-93 – inte minst för EU-anpassningen, avskaffandet av valutakontrollen och det hårdnackade ”försvaret” av markens/kronans växelkurs, men i Finland tillkom dessutom sovjetekonomins, och därmed ”östhandeln” plötsliga kollaps. Finlands ”östhandel” hade tidvis varit nästan en fjärdedel av landets utrikeshandel och eftersom den hade grundat sig på mångåriga statliga handelsavtal, hade den hittills fungerat som en konjunkturutmätare och stabiliserande faktor i Finlands ekonomi. När den nu plötsligt föll ihop, skapade detta precis motsatta effekter – fördjupade drastiskt krisens effekter. Depressionen i Finland blev avgrundsdjup – kvalitativt djupare än den svenska krisen 1991-93 – och blev på många sätt den allvarligaste i den finländska kapitalismens historia – även jämfört med 30-talet. Arbetslösheten steg i snabb ordning till en bra bit över 20%, alla sociala skyddsnät revs sönder, nyfattigdomen och misären nådde höjder som inte setts sedan 1929-32 och soppköken blev spektakulära inslag i storstädernas gatubild. Och krisen bara fortsatte och fortsatte. Först 1995 började det dyka upp tecken om gradvis vändning.

De som administrerade den hårdhänta åtstramningen och slakten av välfärden under större delen av krisåren var Samlingspartiets och Centerns regeringskoalition under centerledaren Esko Aho (Centern hade vunnit stort i riksdagsvalet 1991). Den privatiserade den tunga statliga sektorn på rekordtid, EU-anpassade allt grundligare än kanske i något annat EU-land (Finland blev i början av 1995 EU-medlem efter folkomröstning i oktober 1994) och motorsågsmassakrerade hela den offentliga sektorn och det sociala nätverket. Ingenting fick kosta någonting – med landet storbanker som enda undantaget. Dessa hade i den allmänna kasinoekonomins anda ytterst dumdristigt strött omkring sig tvivelaktiga miljardlån efter miljardlån, vilket sedan med den snabba krisutvecklingen ledde till enorma kreditförluster och satte hela bankvärldens existens på spel. Under krisens två första år delade regeringen som ”stöd” för de gungande storbankerna ut över 60 miljarder mark skattepengar och lejonparten av dessa pengar betalades aldrig tillbaka!

Under hela depressionsperioden 1991-95 satt SDP i opposition, men tog på inget sätt avstånd från den hårda krispolitiken – utom några fraser om ”rättvisare” åtstramning. Tvärtom ansåg SDP i många avseenden att Aho-regeringen inte hade ”sparat” tillräckligt.

Riksdagsvalet 1995 blev en massiv protest mot regeringen och klar seger för SDP (och även Vänsterförbundet). Den nya statsministern Paavo Lipponen hade i sin ungdom tillhört det extremt radikala socialdemokratiska studentförbundet (liksom också hans företrädare som SDP-ordförande, Ulf Sundqvist, som dock hade fallit på sina mutskandaler och skumma bankaffärer). Nu bildade Lipponen en ”regnbågsregering” som omfattade, utom SDP, också Samlingspartiet (högern), de Gröna och Vänsterförbundet (med två obetydliga ministerposter). Denna regering fortsatte med ännu större nit än Aho-regeringen massiva nedskärningar av alla slags sociala utgifter, utbildningsanslag och sjukvårdsutgifter. Samtidigt höjde den kraftigt icke-progressiva skatter tills in slutet statens budget visade ett stort överskott. Även privatiseringstakten höjdes kraftigt och Finland blev snart en modellelev i IMF:s, Världsbankens och EU:s skola för ”sund regeringspolitik”.

I valet 1999 vann Samlingspartiet stort, vilket ytterligare stärkte dess inflytande i Lipponens andra regering, som fortfarande bestod av samma partier (SDP, Samlingspartiet, Gröna, Vänsterförbundet). Den ytterst strama sparpolitiken fortsatte och budgetöverskotten blev större för varje år. År 2002 införde Finland Euro som enda nordiska land. Samma år tog man också beslut om att bygga ett femte kärnkraftverk, vilket ledde till de Grönas uttåg ur regeringen. Finland tog också nya steg till allt närmare samarbete med NATO – fast regeringen vågade inte ta steget ut till medlemskap med tanke på den överväldigande negativa opinionen bland folket. Finland tog heller inte del i USA:s Irak-invasion, men höll sig ”väl villigt neutral” till ockupationen och har senare ivrigt deltagit i ockupationsstyrkorna i Afghanistan.

I valet 2003 vann Centerpartiet – som hade suttit 8 år i opposition – stort och SDP stampade på stället efter jätteförlusten 1999. Statsministerposten gick till Centerns Anneli Jäätteenmäki, men hon föll på sitt eget grepp när hon offentligt citerade hemligstämplade dokument i taktiskt angrepp på regeringspartiet SDP:s ledare Lipponen. Regeringen föll dock inte utan byte bara statsminister till Centerns Matti Vanhanen, men resten av mandatperioden präglades av inflammerat och ständigt gräl mellan regeringspartierna Centern och SDP.

I valet 2007 blev det ett nytt bakslag för SDP, som fick drygt 21% och partiet gick till opposition. Centerns Matti Vanhanen bildade en rent borgerlig regering där Samlingspartiet fick en mycket stark ställning. Politiken blev därefter. Allt som inte redan var privatiserat, privatiserades nu och i princip alla skatter som belastat kapitalinkomster avskaffades. Finland höll på att bli investerarnas paradiset och allt fler inhemska storbolag såldes till Tyskland, andra EU-länder eller USA.

Det höll dock på att växa fram en orm i investeringsparadiset – ett nytt högerpopulistiskt missnöjesparti som kallade sig ”Sannfinländarna”. Detta parti var på ett sätt en fortsättning på Veikko och Pekka Vennamos landsbygdsparti (SMP) på 60-, 70- och 80-talet, men hade något mer sofistikerad fasad och fler urbana anhängare. Partiet leddes av en skicklig demagog, Timo Soini, som förstod vikten av att utnyttja alla olika yttringar av folkligt missnöje – mot de politiska och ekonomiska eliternas skandaler, skyhöga fallskärmar och andra privilegier, maktlöshetskänslorna inför EU:s allsmåttiga byråkrati, de förödande konsekvenserna av den fortsatta skyhöga arbetslösheten, kanalisering av skattemiljarder genom EU till bankstöd i Grekland och andra sydeuropeiska krisländer. Och inte minst har ”Sannfinländarna” medvetet utnyttjat den groende främlingsfientligheten och rasismen t ex bland många arbetslösa och vissa ungdomsgrupper. Partiet har målat ut t ex flyktinginvandringen till Finland som en stor överhängande fara, trots att Finland är ett av de EU-länder som både i absoluta tal och relativt sett tagit emot minst flyktingar.

I valet 2011 kammade ”Sannfinländarna” hem en storvinst och blev på en gång riksdagens tredje största parti. Det hade dessutom ett gott taktiskt sinne att stanna i opposition och fortsätta växa snabbt efter valet. Annars blev valet en ytterligare framgång för högern och en ny förlust för SDP – och i presidentvalet 2012 fick landet i Sauli Niinistö sin första hårdföra högerpresident sedan 1930-talet. SDP nådde i presidentvalet ett historiskt lågvattenmärke när dess kandidat Paavo Lipponen inte ens nådde 5% av rösterna – i ett land där ett socialistiskt arbetarparti år 1916 som första arbetarparti i världen fick en enkel riksdagsmajoritet.

Vad gjorde SDP i detta läge efter ”protestvalet” 2011? Gick i liv och lust med i en högerledd regering (tillsammans med Samlingspartiet, ett borgerligt småparti, de Gröna och Vänsterförbundet) med ett uttalat syfte att fortsätta och intensifiera den politik som i valet fick en förkrossande dom av väljarna. Att

socialdemokratin sedan 1960-talet under större delen av perioden kunnat agera som den finländska kapitalismens ledande förvaltare och statsetablissemangets betrodda stöttepelare är sant, men frågan är om det inte håller på att bli en förbrukad kraft i denna roll. Högerns mycket starka frammarsch de senaste åren och ”Sannfinländarnas” allt större förmåga att kanalisera det folkliga missnöjet tyder på detta.

Fackföreningarna, klasskampen och alternativrörelserna i Finland 1956-2012

Den finländska arbetarklassen har haft lång och ärorik historia av facklig (och politisk) kamp. Åren efter andra världskriget växte den fackliga landsorganisationen SAK till en mycket stark kamporganisation som år 1956 organiserade en 3 veckors generalstrejk med 500 000 deltagare. Sedan splittrades SDP i slutet av 50-talet och tappade till den grad greppet om SAK, att det var tvunget att grunda en konkurrerande fackcentral, SAJ.¹³ Åren 1958-69 var fackföreningarna svaga p g a splittringen men när SDP och FKP vid mitten av 60-talet bytte ut sina ledningar och satte sig i gemensam folkfrontsregering, enades också fackföreningsledningen 1969 då det nya SAK grundades och ledarposterna delades i förhållande 3-2 mellan SDP och FKP (vars toppledare inom SAK var till 85% majoritetsmän).

Jag har redan i tidigare artiklar beskrivit hur denna nya enhet under folkfrontsregeringarna 1966-71 mest användes till att fjättra fackföreningsrörelsen till långsiktig statlig inkomstpolitik. Detta skapade sedan från och med 1968 växande missnöje inom dess led, allt fler ”vilda” strejker och även växande stöd till den brezjnevitiska minoriteten av FKP bland unga arbetare. Till sist blev även det SDP-ledda Metallarbetarförbundet vintern 1971 tvunget att utlysa en 7 veckors strejk för 70 000 metallarbetare samtidigt som 30 000 byggnadsarbetare under en månad deltog i en stormvåg av ”vandrande punktstrejker”. Våren 1972 fortsatte omfattande proteststrejker mot det årets magra inkomstpolitiska avtal och hamnarbetarna i Bottniska vikens hamnar utmanade öppet sin förbundsledning med sina massiva vilda strejker – med det resultatet att Transportarbetarförbundet AKT utslöt de strejkande avdelningarna.¹⁴ Alla dessa strider störde allvarligt regeringspolitikens huvudmål – snabb tillväxt och främjande av exportindustrin genom stabil inkomstpolitik. ”Alla goda krafter” från STSSK (Finlands SAF), SAK (LO), regeringen, SDP och även FKP (majoriteten) drogs in i en massiv kampanj för ”lag och ordning” på arbetsmarknaden och slut på de vilda strejkerna. (När FKP-majoriteten för tillfället visade sig oförmögen att helhjärtat delta i denna kampanj, utslöts den från regeringarna mellan 1971-75).

Varken SDP eller SAK:s ledning lyckades dock övertyga arbetarna om att avstå från strejkvapnet och nöja sig med de smulor som gavs uppifrån – ty de hade med egna ögon sett hur stora vinster som hade skapats sedan 1968 och konstaterat att de inte hade fått någon del av dessa. Dessutom hade allt fler ”tjänstmannafackföreningar” utanför SAK också insett nödvändigheten av militant lönekamp och radikala kampmetoder. Åren 1973-77 blev i regeringarnas, arbetsgivarnas och även många fackbyråkraters ögon en lång rad av ”galna år”. Under dessa år nådde antalet strejkande och strejkdagar högre nivå än någonsin sedan generalstrejken 1956 och Finland blev – vid sidan av Italien – Europas strejkrikaste land.

Våren 1973 nåddes inget centralt inkomstpolitiskt avtal och många av de starkaste förbunden organiserade talrika varningsstrejker i sina förhandlingar. Dessutom kämpade banktjänstemännen, statens och kommunernas tekniker samt Transports chaufförer till sig betydligt större lönehöjningar än de som skrivit på sina avtal utan stridssåtgärder.

Våren 1974 enades den heliga tre-enigheten mellan arbetsgivarna, regeringen och SAK i god tid om ett nytt 2-årigt inkomstpolitiskt ramavtal (skrämda av energikrisen och den tilltagande världsrecessionen). Många av förbunden lyckades dock bli genom upprepade varningsstrejker spräcka den ramen för sin egen del. Den irriterade SAK-ledningen tog då över hela förhandlingsprocessen från förbunden och centraliserade den i sina egna händer! Utanför SAK:s område blev vårens mest spektakulära kamp Teknikernas Centralorganisation (STTK) strejk som mörklade TV-rutan mitt under ishockey-VM, vilket skapade en enorm hetskampanj, där även president Kekkonen spelade aktiv roll. SAK:s och Metallarbetarförbundets ledningar värvade aktivt sina medlemmar i TV-huset till strejkbrytare!

¹³ SAJ existerade under åren 1960-69

¹⁴ Mer om strejkerna 1971-72, se artikeln ”Den finska arbetarkampen” i artikelsamlingen [Om Finland \(1970-84\)](#)

Genom sitt agerande under våren 1974:s strider hade dock SAK:s ordförande Niilo Hämäläinen blivit en förbrukad kraft och ersattes av en annan socialdemokrat, den f d lokföraren Pekka Oivio.

År 1975 blev – p g a två-årsavtalet, den snabbt växande arbetslösheten och den nya folkfronts-regeringen på hösten – ett slags mellanår, dock med c:a 800 lokala strejker. FKP-majoriteten deltog också nu i regeringen med betydligt lägre profil och försiktigare agerande än i regeringarna före 1971. Storstriderna under avtalsrörelsen våren 1976 visade dock ännu en gång att det slutgiltiga tämjandet av arbetarklassen i Finland var en betydligt svårare process än ”stabiliserarna” i alla läger hade trott. Under tre vårmånader bröt det ut strejk efter strejk i viktiga strategiska sektorer – livsmedelarbets-strejk, sjömansstrejk, televerksstrejk, hamnarbetsstrejk, nya teknikerstrejker osv. SAK centralt var mot dessa strejker, men kunde inte göra mycket annat än vrida sina händer och titta åt annat håll. Våren 1977 blev ännu mer kaotisk – då hade också FKP-majoriteten kortvarigt lämnat regeringen, men vare sig majoriteten eller den brezjnevitiska minoriteten kan sägas ha lett dessa strider – de bara flöt ovanpå den allmänna stridsviljan. Under våren utbröt det en restaurangstrejk, gummiarbetsstrejk, transportstrejk, sjömansstrejk och kraftverksteknikerstrejk som effektivt stoppade energiförsörjningen. Många av dessa strider ledde till löneförhöjningar över genomsnittet, samtidigt som de förbund som bara skrev på medlarnas bud fick klara reallönesänkningar. De visade en imponerande styrka och stridsvilja, men förblev strikt isolerade förbundsvisa lönestrider utan någon samordning eller stöd från centralorganisationerna och de ställde inga ”kvalitativa krav” som indexlön, arbetstidsförkortning eller veto över avsked och nedläggningar. Och vad gäller kraftverksteknikernas strejk, så agerade inte bara president Kekkonen, utan även SAK:s ledning som smutskastare och strejkbrytare.

Därför var det inte helt oväntat att stridsviljan och strejkenägenheten efter 1977 gradvis började avta. Arbetarna började tröttna på strejkkampen, som gav nominella löneökningar som sedan snabbt åts upp av inflationen och neutraliserades av regeringens åtgärder. Och ingen strömning inom arbetarrörelsen visade sig kapabel eller villig att leda den fortsatta kampen med vassare vapen och högre målsättningar. FKP-majoriteten identifierade sig nu allt mer med Sorsas och därefter Koivistos nya folkfrontsregeringar (1977-82) och minoriteten hade inte bara tappat sina stödtpunkter i den fackliga hierarkin utan även det mesta av sitt stöd i de djupa leden.

I mars 1978 försökte SAK visa sina tänder genom att hota med generalstrejk, men hotet drogs snabbt tillbaka. I början av 1979 skrevs ett mycket lågt inkomstpolitiskt avtal på utan sedvanliga konflikter och året blev det lugnaste på länge. Däremot våren 1980 bröt det ännu en gång ut en omfattande strejk-våg i samband med avtalsrörelsen. Sjömansförbundet tog isbrytarnas besättningar i en strejk, som sedan vidgades till en allmän sjömansstrejk. Skogsarbetarna strejkade för månadslön och även industritjänstemännen gick i strejk. Ännu på hösten utbröt det flera ”varningsstrejker” och vilda strejker i metallindustrin, textilindustrin och bland reklam-TV:s personal. Strejken bland sjöfartens maskinbefäl bröts med värvade strejkbrytare. I början av 1981 ledde stora prisökningar till nya proteststrejker. Metall ställde sig utanför det nya inkomstpolitiska avtalet och organiserade varningsstrejker, liksom också transportarbetarna och gummiarbetarna, men resultaten blev magra och överskred knappast det centrala avtalets ram.

SAK:s ledning blev på 80-talet – om möjligt – ännu mer positiv till inkomstpolitiken och mer negativ till lönestrejker, men den kunde fortfarande inte helt kontrollera ”de djupa leden” och fick ibland under hårt tryck utlösa nya strider. Våren 1982 skrev den ett avtal om att ”frysa reallönerna tills vidare”. År 1984 hotade den med generalstrejk, men drog sedan hotet tillbaka och skrev på ett lågt inkomstpolitiskt helhetsavtal. Handelsarbetarna, textilarbetarna och bilmekanikerna ställde sig utanför och gick i strejk för sina krav med vissa framgångar. Utanför SAK:s område bröt det också ut stora strejker – t ex daghemspersonalen, socialarbetarna, lärarna och läkarna var i vissa fall i konflikt under flera veckor – med blandade resultat. På hösten bröt det ut flera stora proteststrejker mot uppsägningsvarslen vid Nokia. Våren 1985 gick Alkos (finländska systembolagets) personal i strejk som varade 4 veckor och senare det året strejkades det i de stora metallkoncernerna – Valmet och Outokumpu. Våren 1986 blev ännu mer dramatiskt när SAK äntligen blev tvunget att fullfölja sin generalstrejk-varning och 250 000 arbetare strejkade 2 dagar bl a för kortare arbetstid – resultatet blev – icke oväntat – en mager kompromiss. Nästan lika dramatiskt blev den 7 veckor långa tjänstemannastrejken i april-maj, som slutade med president Koivistos hot att stifta en särskild strejkförbudslag! På hösten strejkade bussförarna i Helsingfors och 5000 lastbilschaufförer. Våren 1987 lamslog Transport-

arbetarförbundets (AKT) strejk hamnarna och landsvägstransporterna och ledde till vissa arbetstidsförkortningar, medan finländska radions teknikerstrejk tystade etern. I avtalsrörelsen 1988 skrev SAK återigen på ett centralt inkomstpolitiskt avtal, men vissa förbund – t ex pappers- och träarbetarna – gick inte med på det. Den här gången lyckades de dock inte få ut större höjningar för sig själva – motståndet hade hårdnat – och en ny lågkonjunktur stod vid dörren. Som en balansräkning av 80-talets klasstrider i Finland kan man säga att kamplusten hos fackföreningsmedlemmarna förblev mycket hög och gav också en del positiva resultat. Inom SAK:s och dess medlemsförbunds ledningar däremot skedde en ständig marsch högerut. Politiskt sett förlorade FKP gradvist alla sina styrkepositioner (ännu på 70-talet nära 40% av rösterna i SAK-kongresser och en majoritet i vissa förbund som Byggnads-, Livs- och Gummiarbetarna). När FKP:s båda fraktioner sedan kollapsade i slutet av 80-talet, nådde SDP äntligen nästan fullständig hegemoni som det så länge hade strävat efter. Det var dock inte bara fråga om partifärg i SAK-ledningens fortsatta högerutveckling. Framför allt såg de högre fackliga ledarskikten i SAK (och även i andra fackliga organisationer) sig själva allt mindre som organisatörer av militant intressekamp för sina medlemmar och allt mer som ansvariga förvaltare av den finländska (kapitalistiska) ekonomin tillsammans med staten, regeringen och arbetsgivarna. Den långa integrationsprocessen av fackföreningsrörelsen hade nått en kritisk punkt. Och när den avgrundsdjupa depressionen 1990-95 började och i dess spår det oändligt grymma stålbadet drabbade arbetarklassen med full kraft, visade sig de fackliga ledningarna fullständigt inkapabla att stå emot och försvara sina medlemmar.

När ”syndafloden” började 1990, hade SAK ingen som helst analys av krisens karaktär, inget system av egna krav för att möta krisen och mobilisera medlemmarna kring och ännu mindre någon vilja att börja bryta ned den finländska kapitalistiska ekonomins mekanismer. Det var ju det systemet man under en lång tid hade lärt sig att leva med och betrakta som sin naturliga verksamhetsmiljö. När systemet nu plötsligt slutade fungera, hade SAK ingenting annat att komma med. Krisförloppet 1990-91 var så snabbt och fallet så djupt att det först paralyserade alla aktörer. Arbetslösheten 2-dubblades, 3-dubblades, 4-dubblades och bara fortsatte att stiga år efter år tills den med bred marginal översteg 20%. Sedan satte regeringarna, de statliga byråkratierna, arbetsgivarna och alla aktörer där uppe nästan lika snabbt igång *sin* krispolitik. Denna fruktansvärda ångvält körde brutalt över ”välfärdsstatens” alla institutioner, slaktade alla sociala skyddsnet och rättigheter och bara fortsatte och fortsatte slakten år efter år – först under ”blåröda” regeringen Holkeri, sedan under den helborgerliga regeringen Aho och därefter under ”regnbågsregeringen” Lipponen, den ena värre än den andra. Och hur agerade SAK under denna period?

Eftersom de fackliga ledarna inte förstod krisens karaktär (som den finländska kapitalismens kris, förstärkt av den påbörjade EU-integrationens konsekvenser och av det samtidigt pågående sammanbrottet för de stalinistiska kommandoekonomierna i öst), och eftersom de inte hade några alternativa ”modeller” i bakfickan (den enda de hade känt till höll just på att haverera) kunde de (i princip) inte avvisa det enda ”botemedlet” sin bjöds uppifrån – åtstramning, åtstramning och ytterligare åtstramning tills systemets hjul skulle börja snurra igen. (Det fanns en handfull fackliga kritiker som föreslog traditionell ”keynesiansk” stimulanspolitik, men de stämplades som hopplösa virrpannor). SAK och de andra fackliga organisationerna önskade visserligen att åtstramningen skulle så litet som möjligt drabba just deras medlemmar och med jämna mellanrum organiserade de halvhjärtade protester och menade att sparpaketet hade gått för långt, men varje gång kapitulerade de efteråt och rättade in sig i leden. Inte någon gång under krisåren 1990-95 stod SAK (och de andra facken) på sig och gjorde verklighet av sina hot eller använde den väldiga styrkan i medlemmarnas protester.

Våren 1990 sade en lång rad industriförbund först nej till det mycket magra inkomstpolitiska avtalet, men skrev sedan under avtal som väl höll sig inom den uppifrån givna ramen och när bankanställda sedan gick i strejk, isolerades de fullständigt. Hösten 1990 var redan så gott som alla beredda att skriva på ett förlängt centralt avtal med ännu magrare innehåll. Våren 1991 gick hotell- och restauranganställda ut i strejk, men gav snart upp utan större resultat. Samma vår protesterade SAK ”skarpt” mot försämringsarna i sjukvårdsförsäkringen och höjningen av de indirekta skatterna – men gjorde sedan inget mer. Transports (AKT:s) strejk i hamnarna och på vägarna sommaren 1991 gav vissa resultat, men stämplades snart som ”oansvarig” av andra fackledare. De ägnade sin sommar till förhandlingar om nytt ”sammällsavtal” som innefattade 40 nya sparlagar. I oktober ville SAK-ledningen under

medlemmarnas tryck visa lite ”kampanja” och organiserade i Helsingfors en demonstration av 40 000 arbetare ”mot svältpolitiken”. Kort efteråt skrev den dock på ett nytt avtal med 3-4%:s lönesänkningar och stora försämringar i pensionsförmåner. Tillsammans med andra försämringar betydde avtalet 7%:s reallönesänkningar. Våren 1992 lanserade regeringen ett nytt hårt ”krispaket” med 15 miljarders besparingar i olika socialförmåner. SAK organiserade först demonstrationer med 300 000 deltagare över hela landet, men gick direkt efteråt med på nya lönesänkningar. När sedan regeringen mitt i all sparihysteri utan problem hittade 13 miljarder till inköp av 57 Hornet-jaktplan från USA, var det inte längre många som orkade protestera. Några fackliga organisationer – som det största tjänstemannafacket TVK – gick samma väg som FKP några år tidigare – gick i konkurs. På hösten 1992 var det dags för det hittills hårdaste sparpaketet och ett stort ”tvångslån” från arbetarna. Återigen hotade SAK först med generalstrejk, men skrev sedan på ett nytt inkomstpolitiskt avtal utan lönehöjningar. År 1993 var det så dags för drastiska försämringar i arbetsrätten. SAK:s reaktion var det sedvanliga – att först hota med generalstrejk och sedan lägga sig platt. På senhösten samma år omringade 13 000 arbetslösa riksdagshuset, men ingenting mer hände och samma månad skrev SAK på ett nytt lönesänkingsavtal. Våren 1994 vågade ändå livsmedelsarbetarna att gå i strejk, men den ströps med hjälp av storlockout. På sommaren var det dags för ett nytt generalstrejkhot från SAK (mot försämringar av A-kassan och de fackliga rättigheterna), men detta drogs på sedvanligt sätt tillbaka efter några kosmetiska eftergifter från regeringen. Och så fortsatte det år efter år under den långa krisen. De fackliga ledarna visade sig fullständigt inkapabla till effektivt motstånd mot slakten av välfärden, massiva lönesänkningar och lavinartat växande arbetslöshet. De organiserade då och då rituella massdemonstrationer då trycket blev för hårt, kastade ur sig nästen varje år nya generalstrejkhot – som klingade allt tommare – och gick sedan nästan undantagslöst med på nya drastiska försämringar. De fackliga ledarnas prestige och trovärdighet har knappast någonsin varit lägre än efter de värsta krisåren. Och allra värst var att väldigt många fackliga medlemmar hade inte bara tappat tron på sina ledare, utan även tron på möjligheten att organisera framgångsrik kamp överhuvudtaget. Ett av krisårens resultat var att mycket av den historiska militansen och kampvilligheten i den finländska fackföreningsrörelsen gick förlorad. Finland var inte längre ”Nordens Italien”.

Vad kan man säga om fackföreningsrörelsen och klasskampen i Finland efter 1995? Den var inte krossad, men hade förlorat mycket av sitt självförtroende och klyftan mellan ledningen och medlemmarna hade vuxit ytterligare. Dessutom hade den förlorat massor av medlemmar som blivit permanent arbetslösa eller bara lämnat facket. Den fick också börja återhämtningen i en ny och på många sätt annorlunda miljö. Finland hade i början av 1995 blivit medlem i EU och snabbt integrerats i dess globalistiska politik och strukturer. De gamla statliga koncernerna var borta och allt som gick att privatisera hade privatiserats. Många av de gamla storföretagen hade sålts till utländska ägare och de nya arbetsgivarna fanns ofta i Berlin, Paris, London eller Hong Kong. SAK hade relativt sett förkrympt jämfört med de viktigaste tjänstemannafacken.

Sommaren 1995 bröt några viktiga strejker ut, som en sjukvårdstrejk och en kortare byggnadsarbetarstrejk. Benägenheten att strejka var dock inte hög. Alla var fortfarande rädda, försiktiga och beredda att acceptera magra fleråriga avtal hellre än satsa på kamp med mycket oviss utgång. På hösten slöts igen ett nytt inkomstpolitiskt avtal med extremt låga löneökningar. Våren 1996 lanserade regeringen ett nytt stenhårt sparpaket och då vågade åter SAK kasta fram ett generalstrejkhot – fast lika tandlöst som under krisåren. Under resten av 90-talet fortsatte SAK med att skriva på nya låga inkomstpolitiska avtal, men trots dessa bröt det ut en del förbundsstrejker och lokala ”vilda” strejker. På hösten 1996 strejkade Transports (AKT:s) lastbilschaufförer och pappersarbetarna organiserade proteststrejker mot arbetsgivarnas avtalsbrott. Hösten 1997 dök samma konflikt i pappersindustrin upp igen och nu blev proteststrejkerna ännu större (de gällde motsatta tolkningar av avtalen). I slutet av året gick brandmännen ut i en strejk som kom att pågå i 3 månader. I februari 1998 stoppades Helsingfors kollektivtrafik av en veckas strejk då de nya privata entreprenörerna försökte försämma arbetsvillkoren. 1999 var det flygledarnas tur att strejka i över 5 veckor. Även denna konflikt gällde försämrade arbetsvillkor. Hösten samma år bröt det ut en stormvåg av vilda strejker bland postarbetarna mot beslutet att stänga de flesta postkontoren.

2000-talet började med en veritabel våg av nya arbetarstrider. I Tammerfors strejkade bussförarna och olje- och gasarbetarna, arbetarna i petrokemiiska industrin och 3000 skogsarbetare följde deras

exempel. I april strejkade 30 000 pappersarbetare för kortare arbetstid och postens arbetare gick ut i nya stora protester mot de drastiska nedskärningarna. Även personalen på Silja-linjens färjor strejkade för bättre arbetsförhållanden. Under 2001 genomförde hamn arbetarna en kort men framgångsrik strejk och under resten av det året bröt det ut många strejker bland tjänstemännen – och akademikergrupper som TV- och radioredaktörer, statstjänstemän och läkare – i vissa fall för att försvara sina hävdvunna privilegier – och 2002 stod Nordeas banktjänstemän i Finland i tur.

Några andra exempel på de viktigaste arbetarstriderna under 2000-talet har varit de framgångsrika vilda strejkerna av Connex-förarna i Helsingfors kollektivtrafik hösten 2004 mot avtalsförsämringar, storkonflikten i pappersindustrin maj-juni 2005 med sex veckors strejk och lockout (mot avtalsförsämringar) och relativ framgång, strejken vid Wärtsilä-varvet i Åbo samma år, samt Transports (AKT:s) buss- och lastbilsförarens strejk 2006 – också med segerrik utgång. Under de efterföljande högerregeringarnas tid 2007-2012 har det varit relativt sett lugnare, men man är fortfarande långt ifrån den ”konfliktlösa arbetsmarknaden” som dessa regeringar med alla sina åtgärder försökt skapa.

Som en balansräkning över den fackliga kampens villkor och framtidsmöjligheter i dagens Finland kan man säga att omgivningen av denna kamp på många sätt har blivit svårare än 20-30 år sedan. Den finländska ekonomin har i grunden integrerats i – inte bara den europeiska – utan även den globala ekonomin där ägarmakten och ledningen ofta finns på andra sidan av jordklotet och där hela produktionen plötsligt kan flyttas långt bort utan någon möjlighet att protestera. De gamla stabila (privata och statliga) storföretagen med sina ”trotjänare” och livstidsanställningar är ett minne blott, och i dag är det ”flexibla” anställda med deltid och ”outsourcing” genom bemanningsföretag som gäller. Den gamla ”samförståndsandan” mellan fackföreningsbyråkrater och företagsledningen är också ofta ett minne blott. Den nya tidens melodi är att helst ha fackföreningsfria företag eller också att reducera de fackliga representanterna till rena marionetter (vilket de också i en del fall redan är). De flesta reformistiska fackföreningsledarna (det finns inte så många av någon annan sort kvar) har också i grunden accepterat den globaliserade kapitalistiska ekonomin och dess funktionssätt som sin verksamhetsmiljö, men önskar förstås inte att bli utplånade eller onödiggjorda, utan tror på och kämpar för att behålla sin egen ”nisch” som ”de anställdas talesmän” inom systemets ramar. Det är dock inte givet att systemet i det långa loppet vill eller kan garantera dem denna nisch.

Vad finns det då som talar för att fackföreningarna – Finland och annanstans – fortfarande har en möjlighet att ha en annan vision och spela en annan roll i samhället? Trots att de med tusen synliga och osynliga trådar är sammanvävda med sitt lands kapitalistiska stat och övriga samhällsinstitutioner, har de fortfarande (utom i rena diktaturländer) kvar sin grundkaraktär som arbetarnas intresseorganisationer och sina demokratiska basstrukturer där medlemmarna väljer sina representanter. Detta gör – och har gjort det i Finland – att de fackliga byråkraterna (hur korrupta och integrerade de än är) aldrig kan integreras i det kapitalistiska samhället lika fullständigt som de socialdemokratiska och f d kommunistiska partierna. De är fortfarande beroende av sina medlemmar. Dessa medlemmar i sin tur – oavsett hur ideologiskt förvirrade eller periodiskt demoraliserade de än är – drabbas med jämna mellanrum av upprepade attacker mot sina grundläggande materiella intressen (lön, arbetsmiljö, arbetstid, anställningstrygghet). Så länge det finns ett band mellan de ledda och deras ledare genom representativ demokrati och fria val, kan fackföreningsrörelsen aldrig helt förlora sin karaktär som arbetarnas intresseorganisation.

I dagens Finland ser vi klara bevis på detta. Trots den katastrofala demoraliseringen och den ytterligare högervridningen av fackföreningsbyråkratin som krisen 1990-95 skapade, har medlemmarna i SAK och andra fackliga organisationer på 2000-talet återigen demonstrerat sin kampvilja och kampförmåga i många strider. Dessa har i flertalet fall inte bara gällt rena lönefrågor utan även arbetstider, arbetsmiljön, anställningstryggheten och maktfrågor på de egna arbetsplatserna. Det är för tidigt att helt räkna ut den finländska arbetarklassen och dess fackföreningar.

Vad gäller alternativa politiska och sociala rörelser i Finland på 1980-, 1990- och 2000-talet är det svårare att bara optimistisk – åtminstone på kort sikt. I min artikel ”Brezjnevismen i Finland” (1973) skrev jag att ett nytt marxistiskt alternativ (relativt snabbt) skulle kunna resas på stalinismens ruiner. Så blev inte fallet. Den trotskistiska gruppen (Vallankumoukselliset kommunistit / Revolutionära kommunisterna) som jag tillhörde sprack på sina interna motsättningar 1979 och den del som överlevde

splittningen blev en ren sekt som också dog någon gång på 80-talet. Idag lär det finnas t o m två konkurrerande trotskistiska grupper i Finland. Jag har inge förstahandsuppgifter om dessa, men om man försöker bedöma dem utifrån deras respektive material på Internet, så framstår båda som grälsjuka kultsektor som ägnar lejonparten av sin energi till att bekämpa och misstänkliggöra varandra. De lär inte ha mycket med framtidsmöjligheter att göra.

Av andra ”revolutionära” tendenser/grupper till vänster om FKP på 70-talet finns inte så mycket att säga idag. Den maoistiska rörelsen i Finland (med MLR som främsta organisation) blev aldrig särskilt stark. Den hade som mest kanske upp till 300 medlemmar 1972-73, men hade aldrig något som ens närmade sig revolutionär analys av och revolutionär strategi för Finland. Den var i grunden en mycket primitiv stalinistisk strömning, med navelsträng till den kinesiska byråkratin, och när denna byråkrati i sin utrikespolitik blev allierad med den amerikanska imperialismen och dess mest reaktionära satelliter världen över, så var det även slut med MLR.

Det fanns också i 70-talets Finland enskilda anhängare av ”råds kommunismen” – en vänsterströmning som 1919-20 bröt sig ut ur den unga Kommunistiska internationalen. Denna strömnings anhängare i Finland skapade dock aldrig en politisk organisation och försvann senare spårlöst.

Däremot fanns en anarkistisk grupp med namn (och tidning) *Ultra* från slutet av 60-talet till tidiga 70-talet. Den gruppen – som i sin tidning bland annat lovprisade knark (hasch) som revolutionerande hjälpmedel, dog ut någon gång tidigt på 70-talet.

När det gäller senare rörelser med någon slags släktskap med anarkismen kan man nämna de olika ”ekoanarkistiska” rörelserna från slutet av 70-talet till 90-talet. Av dessa kan nämnas ”Ko-järvi-rörelsen” 1979-80, som hade skyddandet av en sjö i Lappaland mot fördämningsprojekt som sitt huvudtema, olika musik- och husockupationsgrupper i tidiga 80-talet, många olika naturskyddsgrupper på 80-talet och – mycket mer tveksamt – gruppen av militanter för ”djurens befrielse” – som på 80-talet och 90-talet ägnade sig åt att ”befria fångslade djur”, som minkar, från sina burar hos minkfarmarna.

Utöver dessa uppstod det på 80-talet och 90-talet en del ”enfrågerörelser” som inte hade någon klar anknytning till särskilda politiska ideologier eller organisationer. Exempel på detta var rörelsen mot utplacering av nya NATO-missiler och mot neutronbomber på 1980-talet. Samma sak kan sägas om anti-EU-rörelsen i Finland 1991-94, som mobiliserade mycket stora anti-EU-demonstrationer under dessa år. I båda fallen var dock aktivisterna tillhörande FKP-minoriteten den förmodligen viktigaste organisatoriska strömningen bakom dessa rörelser.

På 2000-talet har ”miljöaktivismen” varit den dominerande tendensen bland de ”utomparlamentariska grupperna”. Kampen mot kärnkraften, för bevarande av kulturhistoriskt viktiga objekt och mot elitens lyxliv (t ex självständighetsfirandet i presidentslottet) har varit de viktigaste.

Inga ”sociala rörelser” med någon slags helhetsbild av ”samhällets orättvisor” eller av ett alternativt samhälle har dock hittills uppstått. Arbetare, ungdomar, kvinnor och ”rättviseaktivister” av olika slag saknar fortfarande uppfattning om vilket samhälle de kämpar emot och vad de vill ha i stället. Och det är den helhetsbild som man skulle behöva i dagens Finland.

Pekka Haapakoski, oktober 2012